

VYSVĚTLIVKY

Str.:

- 7, 2 *Josef Lev* (1832–1898), český operní pěvec, člen Prozatímního divadla od r. 1864, jeden z Nerudových nejdůvěrnějších přátel (viz str. 176, obr. příl. č. 2 a Dopisy II);
- 9, 11 „*every inch a king*“ — angl. „každým coulem král“ (Shakespeareův „Král Lear“, IV, 6, v překladu Lad. Čelakovského z r. 1856);
- 14 „*neprátelům stavme mosty zlaté*“ — staré německé přísloví;
- 13, 7 *jistý humorista . . . výminečně* — Charles Farrar Browne (1834 až 1867) v komických feuilletonech o dobrodružstvích potulného komedianta Artemuse Warda, jehož jména užíval jako svého pseudonymu;
- 17 *dle páté knihy Mojžíšovy* — míněna slova „Měl-li by kdo syna vzpurného a protivného, . . . uházejí jej kamením a umřec“;
- 30 *loket* — měřil asi 59 cm; *třicet pět palců* — asi 92 cm;
- 14, 1 *paní Marie* — Marie Lvová, nar. 1845, žena operního pěvce Josefa Lva (viz Nerudova blahopřání, obr. příl. č. 3);
- 4 „*o obec se nestarát*“ — zápor latinské vazby „rei publicae curare“, pečovatí o obec, stát;
- 8 *fraternity a equality* — (z franc.) bratrství a rovnosti (z hesel francouzské buržoasní revoluce);
- 15 *Maori* — domorodec hnědé pleti z Nového Zélandu v Australii;
- 15, 12 *Svatobor* — podpůrný spolek pro české spisovatele, založ. r. 1862, s nímž měl Neruda špatné zkušenosti (viz Dopisy II, č. 332);
- 35 *Manča* — Marie, páté dítě Josefa Lva, nar. 1874, zemř. 1877 (viz Dopisy II, č. 264);
- 16, 12 *Když nemám ve veřejnosti pokoje* — Neruda byl tehdy napadán staročeskými žurnály;
- 28 *Herodes* — H. Veliký (62–4 před n. l.), židovský král, který dal ve dnech Ježíšova narození povraždit všechna nemluvňata v Betlemě, když mu mudrci od východu sdělili, že se tam narodil budoucí král (podle Matoušova evangelia, kap. 2, verš 16);
- 17, 27 *co předložila vlčice Romulovi* — podle pověsti našla vlčice na břehu rozvodněného Tiberu dvojčata Romula a Rema, pozdější zakladatele Říma, ujala se jich a kojila je svým mlékem;
- 18, 10 *před svatým Janem Křtitelem* — do 24. června;
- 19, 20 *Letěla bělounek bolubička* — první slova Vendulčiny ukolébavky ze Smetanovy „Hubičky“ z r. 1876;

- 20, 17 *zpěv Juliin ze „Svatojanských proudů“* — arie „Na větvích rosa perlová“ ze „Svatojanských proudů“, opery R. Rozkošného;
- 21 *velké finale ze „Lucie“* — závěrečný sextet III. jedn. opery „Lucia di Lammermoor“ od G. Donizettiho;
- 22 *quintuor* — (z lat.) kvintet, skladba pro pět samostatných hlasů;
- 24 *sextuor* — (z lat.) sextet, skladba pro šest hlasů, častá jako finale operních dějství;
- 29 *nerflexivní* — (z lat.) při kterém se neuvažuje, nepřemýšlí;
- 21, 10 *Leonora* — hlavní ženská postava Verdiho opery „Troubadour“;
- 11 *píseň o touze za Troubadourem* — v zahradní scéně I. jedn. („Hle, noc se opět blíží, on nepřichází . . .“);
- 18 *fermata* — (ital.) kadence, harmonický obrat, ukončující nějaký hudební proud, časté zakončení arie; zde myšlena slova v Zünglově překladu italského textu: „Mně svědčí něžný lásky zjev, mně sladký Troubadourův zpěv.“
- 27 *Azucenina ukolébavka* — píseň ze žalátní scény posledního dějství „Troubadoura“, nejpobulárnější melodie této opery („Ach ráda zavru své oko k snění . . .“);
- 31 *jubilující valček Markétčin* — slavnostní, jásavý valček z Gounodovy opery „Faust a Markétka“ z r. 1859, v Praze po prvé v Novém divadle 6. 7. 1867;
- 32 *Normina zoufalost* — arie Normy, hlavní postavy stejnojmenné opery V. Belliniho, když se doví, že ji manžel oklamal a miluje kněžku Adalgisu;
- 31 *Elsin stesk* — arie Elsy z Brabant, hlavní ženské postavy Wagnerovy opery „Lohengrin“, z I. jedn. před příjezdem Lohengrinovým;
- 22, 25 *duet Adalgisy s Normou* — dvojzpěv sokyň v II. jedn. opery uved. ve vysv. k 21, 32;
- 24, 6 *„Prázdný je háj posvátný . . .“* — počáteční slova Adalgisiny modlitby v I. jedn. „Normy“;
- 25, 19 *Grillparzer* — Franz G. (1791—1872), německý dramatik;
- 23 *„. . . tvoje tříkrálovské . . . nad Rýnem . . .“* — je tam domnělý hrob krále Baltazara; jeho svátek se slaví 11. ledna;
- 26, 3 *Koubek* — Jan Pravoslav K. (1805—1854), český básník a kritik; citovaný výraz připomíná historický výrok něm. politického spisovatele Johanna Jacobyho k pruskému králi Fridrichu Vilému III. v r. 1848: „Je neštěstím králů, že neradi slyší pravdu.“
- 13 *vypravuje nám svatý Matouš* — v 2. kapitole svého evangelia;
- 16 *Beda, kněz northumberlandský (674—735)*, rodem z Northumberlandu, nejsevernějšího hrabství Anglie;
- 33 *paklíček tříkrálovébo* — druh tabáku;
- 28, 8 *„schalkbaf“* — (něm.) šibalský, čtverácký;

- 8 *Bobemie* — německé noviny Bohemia, vycházející v Praze od r. 1828;
- 11 *boskety* — (franc.) skupiny stromů, pod nimiž se upravovalo místo k posezení nebo procházení;
- 20 *čamara* — černý kabát ozdobený spletenými šňůrkami; Češi jej nosili jako projev vlasteneckého smýšlení;
- 20, 6 *petrefakt* — (řec.-lat.) zkamenělina;
- 8 *bulka* — karetní hra;
- 16 *čtyrmečtmaletí* — čtyřiařadvacetiletí;
- 20 *šmole* — z něm. Schmalz, přeřazené máslo;
- 28 *promesa* — úpis, kterým se vlastník losu zavazuje, že za smlouvenou prémii odevzdá kupci výhru, která by na jeho los při nejbližším tahu připadla;
- 32 *Zofín* — myšlen sál na dnešním Slovanském ostrově;
- 30, 5 „*Zorajdo má . . .*“ — zpívá král Boabdil v Bendlově opeře „*Lejla*“ maurské otrokyni, své milence (jedn. III, výst. 4);
- 6 *da capo* — (ital.) od začátku, znovu;
- 20 *dvadět palců* — asi 32 cm; *palec neboli coul* — stará míra, 2,63 cm;
- 28 *šlep* — vlečka;
- 31, 8 *čtverylka* — řadový tanec sudého počtu párů proti sobě;
- 22 *promesa* — viz vysv. k 29, 28;
- 32, 20 *ritornela* — ritornel (ital.), třířádková sloka lidového původu, jejíž 2. a 3. verš je jedenáctislabičný a 1. a 3. verš se rýmuje;
- 26 *Desdemóna* — choť Othella, benátského mouřenina z tragédie Shakespeareovy;
- 27 *Co bůh . . . nezallbil* — podle řecké báje unesl bůh Zeus dceru krále Foinika Europu proměněn v býka;
- 31 *Gil Blas* — román franc. spisovatele Alaina René Lesage, vyd. v l. 1715—1735;
- 31 „*Ach! Markose . . . také nemů*“ — úryvek z 1. oddílu 7. kapitoly uvedeného románu; v překladu J. Kašky (Zbraslavského) z r. 1848 zní jinak;
- 33, 10 *Sapfir* — Moritz Gottlieb S. (1795—1858), vídeňský humorista a satirik;
- 13 v „*přítomém noviciátu lásky své*“ — když neměla v lásce ještě zkušenosti;
- 34, 6 *Jablonského básně* — verše Boleslava J. (1813—1881) byly oblíbeny zvláště u žen (1. vyd. Básni je z r. 1841, potom vyšly ještě několikrát);
- 7 „*Miluješ mne, andělský obraze?*“ — připomíná slovní obraty oddílu Zpěvy milostné;
- 21 *Saturday Review* — anglický liberální týdeník, vycházející od r. 1855;
- 24 *anglikán* — příslušník anglické státní protestantské církve;

- 35, 6 *Popelční středa* — uzavírala masopust, období vhodné k navazování známosti, a končil ji čas svateb před čtyřicetidenním postem;
- 36, 3 „*Memento . . . reverteris!*“ — (lat.) „Pomni, že prach jsi a v prach se obrátíš!“, slova, která pronáší kněz, když na Popelční středu znamená čela věřících popelem;
- 32 *kaducita* — (z lat.) odúmrtí, případ, kdy majetek nemající právo platných dědiců připadne státu;
- 37, 9 *asekurace* — (z lat.) pojištění, pojišťovací ústav;
- 14 *abonnement* — (franc.) předplatné, předplacení;
- 31 *stola* — (z lat.) poplatek za církevní úkon;
- 31 *Marie Terezie* — rakouská panovnice v letech 1740—1780; za ní byla patentem ze dne 30. 5. 1750 předepsána výše štolových poplatků, aby nedocházelo ke sporům mezi faráři a osadníky;
- 38, 8 *pulsant* — (z lat.) zvoník;
- 15 „*krémky*“ — krémové trubičky;
- 22 *na Kašpárka . . . žijem* — narážka na pouťová maňásková divadélka;
- 28 „*erbovní malíři*“ — výrobci pohřebních štítů, na nichž bývaly vymalovány cechovní nebo jiné znaky nebožtíků;
- 28 *fakulista* — (z lat.) nosič pochodní;
- 35 *smíchovský Maulini* — Dominik M. (1785—1863), zakladatel kamenotiskařské firmy v Kinského ul. čp. 9—4 na Smíchově;
- 39, 10 *Entreprise des Pompes funèbres* — (franc.) pohřební ústav;
- 14 „*Büchrensanner*“ — (něm.) ten, kdo napíná pušku, střelec, myslivec; provázival panské kočáry;
- 17 *grandezza* — (ital.) velebnost, důstojnost;
- 26 *alaf* — sladký kmínový likér;
- 40, 14 „*martinské rohlíky*“ — různě nadívané rohlíky, pečené o martinškém posvícení (11. listopadu);
- 15 „*dušičky*“ — housky pečené na svátek Dušiček; někde se jim podle podoby říkalo caletky nebo měchurky; „*všech svatých kosti*“ měly zase podobu hnátů křížem položených;
- 41, 1 *Masopůst, masopůst . . .* — lidový popěvek, srv. Erben, *Písně a říkadla* 1864, str. 48;
- 13 *sedmadvacet* — dvacet sedm;
- 20 *Náš Hanuš . . . vánočka* — Jan Ignác H. (1812—1869), jehož *Kalendář básňový* vyšel po prvé r. 1860 (zde volně citováno se str. 82);
- 24 „*masopustní body . . . svátky*“ — tamtéž podobně na str. 79, ř. 3 zd. a n.;
- 31 *maslina* — dnes znamená rusky „oliva“ a masopustní neděli se říká „maslenica“;
- 33 „*štvrtkem tučným*“ — Hanuš o něm na str. 78, ř. 3 zd. a n.;

- 34 „*schmutziger Donnerstag*“ — (něm.) špinavý čtvrtek, tamtéž na str. 79, ř. 4 a n.;
- 36 „*Schmutz*“ — (něm.) špína, nečistota, nešvar;
- 42, 2 „*Krapfen*“ — (něm.) kobliha; *Kröpfe* — (něm.) množ. č. ke „*Kropf*“, nádory, volata;
- 20 „*Sillykugeln*“ — (něm.) koule Ceciliiny;
- 29 „*Krapfenunternehmerin*“ — (něm.) podnikatelka s koblihami;
- 31 *Václav Vladivoj Tomek* (1818—1905), český historik; jeho Děje-
pis města Prahy došel v době sepsání feuilletonu k dílu třetímu
a r. 1901 vyšel svazek poslední, dvanáctý;
- 43, 13 *Ich denk . . . allen* — (něm.) Myslím si: je také v pořádku, že
všechno nechutná všem;
- 15 *Rückert* — Friedrich R. (1788—1866), německý didaktický bá-
sník;
- 44, 6 *slohem ollivierským* — franc. státník a řečník doby Napoleona III.
Emile Ollivier (1825—1913) proslul skvělou formou svých vý-
kladů;
- 24 *Rettigová* — Magdalena Dobromila R. (1785—1845), litomyšlská
vlastenka, známá zejména knihou Domácí kuchařka aneb po-
jednání o masitých pokrmech pro dcerky české a moravské,
Hradec Králové 1826, 1831 atd.;
- 24 *Vávrová* — Kateřina V.-Bolková vydala r. 1866 Pražskou ku-
chařku;
- 25 *Homér* — legendární řecký básník, jemuž se připisují rozsáhlé
antické eposy Ilias a Odysseia; klade se do 9. stol. před n. l.;
- 26 *Cervantes jen pro zasmání* — román Don Quijote de la Mancha
španělského básníka Miguela Cervantesa (1547—1616);
- 30 *Raupach* — Ernst Benjamin Salomon R. (1784—1852), plodný
německý dramatik, autor her jevištně působivých, ale literárně
nehodnotných, viz vysv. k str. 155 a dále;
- 33 *relikvie* — (z lat.) ostatek svatého;
- 45, 3 „*Krátký je život, avšak dlouhé umění*“ — praví Goethův Mefisto-
feles k Faustovi ve scéně Studovna;
- 13 *hasche . . . wink!* — (něm.) chytej radost, kde ti čtveračivě kyne!
- 21 *Tbéby* — město v Boiotii ve středním Řecku;
- 21 *Fenerbach* — Ludwig F. (1804—1872), něm. materialista a atheista;
- 31 *první posvícenská píseň u Erbena* — Erbenovy Prostonárodní české
písně a říkadla z r. 1864, str. 91: Raduj se, kmotře Dvořáku . . . ;
Neruda volně parafrazuje;
- 46, 11 *proto už před týdnem . . . stěvítky* — myšlenky druhé Erbenovy
posvícenské písně na str. 92 Písní a říkadel: Šel sedlák na jar-
mark atd.;
- 14 *kytle* — (z něm.) sukně;

- 16 *selka . . . balládem* — přesné znění slov páté písně v Erbenově sbírce na str. 93, jež začíná: O posvěcení sedlák je pánem: selka atd.;
- 21 *indiánská břízda* — malá hnízdečka vlaštovky Solange, která se v Indii pojídají jako vzácná pochoutka;
- 24 *cyprské* — víno z ostrova Cypru ve Středozezemním moři;
- 25 *kystharoedy* — řecké hudebnice hrající na strunný nástroj;
- 48, 6 „*Kdo smrt leká, nestane se nikdy velkým!*“ — obdoba myšlenky německého básníka J. G. Seume (Apokryphen), citované v Nerudově feuilletonu (NN 27. 9. 1868);
- 37 *Rückert* — viz vysv. k 43, 15;
- 49, 3 *švédská králová Kristina* — vládla v l. 1644—1654; pro svůj střední život skončila ve vyhnanství;
- 13 *girlanda* — (z franc.) obloukovitý pletenec z listí, květů nebo chvoji;
- 13 *básník měl pravdu* — Rückert ve sbírce východní poesie Makamen 1, 71; viz vysv. k 43, 15;
- 19 „*brzlík*“ — laločnatá žláza v hrudní části těla;
- 26 „*nabíjení*“ — plnění jitrnic a jeliť masem, kroupami a houskou;
- 51, 4 *novou mírou metrickou* — jejíž délkovou jedničkou je metr. Základ k užívání metrických měr dala Francie zákonem z 10. 12. 1790; u nás vešly v užívání od r. 1873;
- 13 *Pařížové* — Pařížané, viz vysv. k 51, 4;
- 22 *to bude obrat od Nového roku!* — doplňky k zákonu z 23. 7. 1871 stanovily, že od prvního ledna 1876 se smí v Rakousku užívat jen metrických měr a vah. Staré míry a váhy byly přepočítány na nové a udány zákonné rozměry (viz vysv. k 51, 4);
- 32 *a znali až „desetinu z desetin“* — ve 4. knize Mojžíšově, kap. 18, verš 26 čteme: „ . . . tedy přinesete z nich (z ovci) obět vzhůru pozdvižení Hospodinu, desátky z desátků“.
- 52, 4 *gomor* — biblická míra věci tuhého skupenství, asi 4 kg;
- 9 *efa* — spr. éfá, biblická míra věci sypkých, jejíž obsah je různě udáván, buď 20,12 l, nebo 39 l;
- 10 *hin* — biblická míra pro kapaliny;
- 14 *Maticе česká* — vědecko-literární instituce, založená r. 1830 Pa-lackým k vydávání českých knih;
- 15 *úplný překlad* — pěti Maticе české vyšlo v l. 1855—1872 celkem 37 Shakespearových dramát za spolupráce Frant. Douchy, Jana Čejky, Lad. Čelakovského ml., J. J. Kolára a Jakuba Malého;
- 16 *Studnička* — Frant. Josef S. (1836—1903), vynikající český ma-tematik, od r. 1871 byl profesorem na české universitě;
- 16 *Král Lear* — titulní postava stejnojmenného Shakespearova dramatu;
- 18 „*Ba . . . král* —“ — v překladu J. J. Kolára, viz vysv. k 9, 11;

- 24 „*Aj, ... dukátů*“ — praví Shylock v překladu „Kupce benátského“ z r. 1864 od J. J. Kolára;
- 28 *český překladatel Goethova Fausta* — Josef Jiří Kolár; překlad vyšel r. 1863;
- 53, 1 „*Setz' ... bist*“ — (něm.) doslova: „Postav svou nohu na podstavec loket vysoký, zůstaneš stále jen tím, co jsi.“ — „*Postav se ... k pasu*“ — slova překladu J. J. Kolára, str. 68 (scéna smlouvy s ďáblem);
- 18 *myriametr* — (z řec.) 10 000 m;
- 26 *Jakub Malý* (1811—1885), konzervativní odpůrce pokrokových spisovatelů; „*na celou píď*“ slavný — t. j. pramálo;
- 27 *staročeské politice bude ... scházet ... „tesařský chlup*“ — velmi mnoho; staročeská strana, vedená Fr. Lad. Riegrem, šla tehdy od porážky k porážce;
- 31 *zejdlík* — (z něm.) stará dutá míra, 0,34 l;
- 54, 7 *bolba* — stará dutá míra, poloviřná mázu, 0,79 l;
- 25 *korec* — stará obilní míra, 93,6 l;
- 55, 16 *topas* — drahokam, nejčastěji barvy žluté, medové;
- 56, 17 *na stambulském trhu* — na trhu cařihradském;
- 17 *pařata* — pašové, vysocí vojenští i civilní turečtí hodnostáři;
- 18 *Nubie* — země v severovýchodní Africe;
- 35 *patrola* — (z franc.) vojenská nebo policejní hlídka;
- 58, 13 *Molescott* — Jacob M. (1822—1893), dánský fyziolog a filosof, materialista; citovanou myšlenku vyslovil v díle z r. 1863 *Die Grenzen des Menschen* (Hranice člověka);
- 27 *k ... architektonickému vyvádění* — k stavebnímu provedení;
- 59, 8 *Ubří budou spokojeni* — tabák se dovážel hlavně z Uher, druhé části rakousko-uherské monarchie;
- 19 *parlour s billardy* — (angl., franc.) hovorňa, návštěvní sál s kulečnický;
- 19 *barvíkář* — hráč karet, zvláště hazardní hry ferbla;
- 29 *děrnista* — (z lat.) pisař na denní mzdu; viz str. 77 a obraz. příl. č. 10;
- 60, 10 *některého oficiálního listu* — Neruda míní vládní politický list *Pražský deník*, který vycházel od r. 1866; sám jej v NL na tomto místě žertovně nazývá „*Pražský nádeník*“ (viz str. 281, 28);
- 61, 25 *čamara* — viz vysv. k 28, 20;
- 28 *efekty* — (z lat.) věci movité, svršky;
- 32 *trest. zák. § 176, II, lit. a* — uvedený oddíl paragrafu v trestním zákoníku z r. 1852 zní: „Činí-li krádež více než 5 zlatých a a) když pachatel již dvakráte pro krádež trestán byl, ať byla krádež zločinem nebo přestupkem.“
- 62, 1 *trestní paragraf 178* — „Trest. Není-li krádež kromě toho, co se podle §§ 173 až 176 ke zločinu vyhledává, ničím více ztížena, potrestána býti má těžkým žalářem mezi šesti měsíci a jed-

- ním rokem; jsou-li tu však okolnosti přitěžující, mezi jedním a pěti lety.“
- 8 *velký Francouz socialista* — Pierre Joseph Proudhon (1809—1865), představitel maloměšťáckého socialismu; citovaný výrok je ze spisu z r. 1840 *Qu'est-ce que la propriété?* (Co jest majetek?);
- 9 *velký Němec básník* — Heinrich Heine (1797—1856); *Atta Troll*, satira na německé šosáctví z r. 1842, jejímž hrdinou je medvěd (překlad E. Špindlera je až z r. 1874);
- 18 *dle § 173* — podle ustanovení „a) z vyšší hodnoty“;
- 20 *za dvě papírové čtvrtky* — za dvě bankovky nízké hodnoty;
- 30 *ustanovení § 183* — týká se b) z vyšší částky: „Zločinu zpronevěření dopustí se i ten, kdo mimo případ v § 181 obsažený věc nějakou jemu svěčenou, která činí více než 50 zl., za sebou zadržel nebo sobě přivlastnil.“
- 63, 35 *zločin zpronevěření § 181* — v citovaném zákoníku se praví: „Zpronevěření stává se zločinem a) z povahy skutku . . . , když někdo věc nějakou, kteráž mu z příčiny jeho veřejného (státního nebo obecního) úřadu nebo zvláštního příkazu vrchnostenského nebo obecního byla svěčena a kteráž činí více než 5 zl., sobě přivlastnil.“
- 64, 2 *měna konvenční* — smluvená r. 1753; počítalo se podle ní do r. 1857;
- 65, 1 *feudálně-klerikální sněm* — kde má převahu šlechta a vysocí církevní hodnostáři;
- 4 *Presse* — německý vídeňský deník směru „liberálního“, ale ve skutečnosti přátelského vládě; vycházel od r. 1848;
- 9 *z působem . . . copatě ultramontánním* — (z lat.) konzervativně klerikálním, církevnickým; tento směr kladl těžiště „ultra montes“ (lat.), „za hory“, za Alpy, do Říma;
- 12 *divinace* — (z lat.) božské vnuknutí;
- 14 *mladočelši* — liberální česká politická strana, která se vytvořila v letech šedesátých proti konzervativní straně *staročeské*. Byla pro aktivitu v boji s rakouskou vládou o národní práva a jejím hlavním orgánem byly Národní listy; hlásili se k ní Karel Sladkovský, oba Grégrové, Pravoslav Trojan, Josef Barák a j.;
- 15 *ústavci* — zastánci únorové ústavy z r. 1861, která potlačila individualitu jednotlivých zemí v Rakousku; byli proti státoprávnímu boji Čechů;
- 22 *karyatida* — (řec.) socha podpírající místo sloupu balkon, výstupek a pod.;
- 66, 4 *maršálek* — nejvyšší zemský maršálek kníže Adolf Auersperg (1821—1885), předseda českého zemského sněmu od r. 1867, představitel rakouského centralismu a snah germanisačních;
- 6 *kardinál* — Bedřich Schwarzenberg (1809—1885), od r. 1859 pražský arcibiskup. Na sněmu zastával konzervativní program české historické šlechty;

- 9 *dr. Sladkovský* — Karel S. (1823—1880), revolucionář z r. 1848, radikální demokrat, mladočech. Jako poslanec od r. 1862 působil na českém sněmu v duchu demokratickém a proticírkevním;
- 9 *dr. Julius Grégr* (1831—1896), vůdce mladočechů, majitel a šéfredaktor Národních listů, které vedl v duchu federalistickém, protivládním; právě tak působil i jako poslanec na českém sněmu od r. 1865;
- 11 *Nizza* — lázně v jv. Francii na pobřeží moře Středozemního;
- 14 „*gloria!*“ — (lat.) sláva;
- 15 *pan probošt Štalc* — Václav Š. (1814—1887), konservativní kněz a spisovatel (viz str. 192); proboštem kapituly vyšehradské byl od r. 1871;
- 19 *verifikace* — (z lat.) ověření pravdy, správnosti;
- 21 *neofyta* — (z řec.) novokřtěnec, zde nováček v náboženské víře; *Josef Barák* (1833—1883), spisovatel a novinář často vězněný, rozhodný odpůrce klerikálů a konservativců;
- 22 *farský okršlek svatobavelský a týnský* — Barák bydlil v té době blízko obou kostelů, na Staroměstském nám. č. 32; *z povědné cedulky* — potvrzení o vykonané zpovědi; Barák k ní nikdy nechočil (viz vysv. k 66, 21);
- 26 „*Věřim*“ — modlitba shrnující vyznání víry;
- 32 *Efeta!* — (bible.) Otevři se! — zde: Staniz se výmluvným!
- 33 *L. Ziegler* — Josef Liboslav Z. (1782—1846), prof. bohosloví v Hradci Králové; řechnickou theorii Umění kazatelské vydal Komenský r. 1651;
- 37 *David Kub* (1818—1878), německý liberální žurnalista a politik, redaktor časopisu *Der Tagesbote aus Böhmen* a poslanec na českém sněmu od r. 1862; byl nejrozhodnějším zastáncem únorové ústavy (viz vysv. k 65, 15 a Č. spol. I, str. 28, 141, 149);
- 67, 1 *Trier* — Trevír, město na řece Mosele v záp. Německu, bývalé sídelní město arcibiskupství a kurfiřtství;
- 4 *poslanec Schultz* — Ferdinand Sch. (1835—1905), profesor a spisovatel, redaktor Národních listů, odpůrce klerikálů;
- 8 *poslanec dr. Čížek* — Antonín Č. (1833—1883), právník a politik strany mladočeské, energický obhájce v novinářských procesech; poslancem českého sněmu byl od r. 1865;
- 16 *terciáci* — (z lat.) terciáři, osoby, které žijí jako „údobé třetích řádů“ podle jakési řehole v klášteře nebo soukromě ve spojení s některým duchovním řádem. Nejznámější jsou právě terciáři františkánští;
- 22 *dr. Jan Palacký* (1830—1908), syn historika Františka Palackého, docent zeměpisu na pražské universitě. V českém sněmu byl od r. 1861 za výbor velkostatkářů; svými politickými názory stál mezi oběma českými stranami;

- 23 *Beust* — Friedrich Ferdinand B. (1809—1886), německý diplomat, od r. 1866 rakouský ministr zahraničí, nepřítel Čechů, hlavní strůjce neblabého vyrovnání s Uhry r. 1867; tehdy byl již propuštěn z ministerstva a žil jako rakouský vyslanec v Londýně;
- 27 *profesor Krejčí* — Jan K. (1825—1887), prof. geologie a mineralogie na pražské universitě, mladočech; na českém sněmu uplatňoval od r. 1861 zejména školské požadavky a odsuzoval národní rozpory;
- 29 *pankrácká socha svatojanská* — socha Jana Nepomuckého v Praze XIV. na Pankráci; tehdy stála v Benešovské tř. v zahradce domu čp. 322–26, nyní je u starého kostela sv. Pankracia v téže ulici;
- 30 *antifederalisté* — (z lat.) odpůrci federalistů, centralisté, přející utužení ústředního zřízení ve smyslu únorové ústavy;
- 34 *dr. Tedesco* — Němec, odpůrce Čechů z téhož tábora jako David Kuh;
- 68, 3 *profesor Tonner* — Emanuel T. (1829—1900), znalec jazyků, redaktor, překladatel; na českém sněmu byl činný od r. 1867 jako poslanec mladočeského křídla strany národní. Byl jako Barák a Sladkovský odpůrcem církve;
- 10 *dr. Edvard Grégr* (1827—1907), bratr Julia Grégra, politik a redaktor, stoupenec strany mladočeské;
- 11 *tortura* — z (franc.) mučení;
- 13 *dr. Raudnitz* — německý klerikál; byl malý a tlustý;
- 69, 7 *Évreux* — město ve Francii, 108 km na západ od Paříže;
- 8 *Montmartre* — návrší v sev. části Paříže;
- 15 *Montgolfier* — Josef Michel M. (1740—1813), tvůrce prvního balonu a padáku;
- 15 *Green* — George G. (1793—1841), anglický matematik a fyzik, který svými studiemi přispěl k výzkumům v oblasti elektřiny a magnetismu;
- 15 *Nadar* — vl. jm. Félix Tournachon (1820—1910), francouzský spisovatel a vzduchoplavec, tvůrce ohromného balonu Le Géant, s nímž podnikl první let 1863;
- 30 *akcent* — (z lat.) přízvuk;
- 70, 1 *kreslili . . . části mapy Beludžjstanu* — patrně projev německého Drang nach Osten; *Beludžjstan* — jihových. část Iránu;
- 2 *černí busafí* — pluk pruských jezdců, složený z Poláků;
- 3 *o Kleinově historii indického dramatu* — Julius Leopold Klein (1810—1876) napsal dílo *Geschichte des Dramas* o třinácti svazcích (1865—1876); *indickému dramatu* je věnován svazek III;
- 5 *rozluštění kvadratury kruhu* — úkol neřešitelný, poněvadž kruh nelze proměnit ve čtverec;
- 6 *furvežáci* — (z něm.) vozatajstvo;

- 7 *islandská epa Snorri Sturlusona* — rozsáhlé výpravné básně islandského středověkého historika a spisovatele Eddy, sbírky severských bohatýrských písní;
- 10 *Fiesole* — Fra Giovanni F. (1387—1455), italský malíř, tvůrce mnoha kostelních maleb;
- 10 *Raffaël* — R. Santi (1483—1520), italský malíř, sochař a architekt;
- 12 *83. planeta* — v době Nerudově jich bylo známo jen 8, tehdy právě byl objeven Neptun po výpočtech francouzského hvězdáře Leverriera;
- 17 *výpalné* — suma, kterou musela zaplatit obec, aby nebyla vypálena;
- 22 „*Heil dir im Siegeskranz*“ — (něm.) „Sláva tobě ve vítězném věnci...“, německá válečná píseň na nápěv anglické hymny;
- 23 *mobilgardista* — člen pohotovostní gardy;
- 26 „*Das ist der Tag des Herrn*“ — (něm.) „To jest den Páně“, začátek písně Sedlákova neděle od Ludwiga Uhlanda (1787—1862), známé ze zhudebnění;
- 27 *A la bonheur* — (z franc.) dobrá, budiž;
- 35 *Berthold Schwarz* — německý františkán z počátku 14. stol., domnělý vynálezce střelného prachu;
- 36 *na první Jakubův špryslík* — na první příčku Jakubova žebříku, který sahal až do nebe (viz 1. kn. Mojžíšova, kap. 28, verš 12 až 17);
- 71, 5 *ordonance* — vojenský posel, spojka;
- 10 *Moltke* — Helmuth Karl Bernhard M. (1800—1891), polní maršálek a strateg pruský, který řídil vojenské operace r. 1866 za války proti Rakousku i r. 1870/71 za války prusko-francouzské;
- 11 „*Bon jour, Sire!*“ — (franc.) „Dobrý den, Veličenstvo!“
- 24 *Durnof* — francouzský žurnalista a válečný zpravodaj za prusko-francouzské války;
- 25 *Tours* — město ve střední Francii na levém břehu řeky Loiry;
- 73, 1 *aforismy* — (z řec.) stručné věty obsahující nějaké vtípné myšlenky, průpovědi nebo vědecké zásady;
- 1 *kongres filosofů* — v Praze v září 1868 z podnětu prof. Leonhardiho (viz dále). Rámec udávala Komenského myšlenka mírového sblížení národů, jak svědčí brožura *Der Philosophenkongress als Versöhnungsrat* atd. Praha (tiskem až 1869), kde byla otištěna část překladu Komenského *Panegerse* (Všeobecná rozprava) a uvedena všechna témata jednotlivých řečníků kongresu;
- 4 „*K vaší otázce . . . že ne*“ — v dopise Hugu Boxelovi (latinský originál viz Spinoza *Opera*, Heidelberg, Epistola LVI, str. 261); *Spinoza* — Baruch S. (1632—1677), holandský filosof, materialista a ateista, politickými názory ideolog tehdejších demokratických vrstev buržoazie; *Hugo Boxel* — vysoký holandský úřed-

nik, který se r. 1674 obrátil na Spinozu s písemným dotazem, zdali existují duchové. Citovaný dopis je jeden z pěti, jimiž mu Spinoza odpověděl;

15. *Čupr* — František Č. (1821—1882), docent filosofie na pražské universitě, který obhajoval německý směr filosofie samoučelně spekulativní a vyvolal proti sobě boj vedený Havlíčkem, zdůrazňujícím věčnost a střízlivost (srv. Česká včela 1847, č. 36, 41, 43, 46);
16. *Leonbardi* — Hermann Karl L. (1809—1875), něm. profesor filosofie na pražské universitě od r. 1849, žák Schellingův (viz vysv. k 74, 17), hlásil se k filosofickému odkazu Komenského (viz vysv. k 73, 1); *hessenský potomek* — pocházel z Hessenska, narodil se ve Frankfurtu nad Mohanem;
22. *Feuerbach* — viz vysv. k 45, 21; „*Dvůl lidí . . . idey*“ — přesně: „K myšlení patří původně dva“, srv. Tajemství stvořitelské síly v Bohu, IX. kap. díla *Das Wesen des Christentums* (Podstata křesťanství), Sämtl. Werke, Lipsko 1883, str. 137, ř. 10—11;
27. „*Der Mangel . . . kein Mangel*“ — (něm.) doslova: „Nedostatek, který nestojí nad nedostatkem, není pro nedostatek žádný nedostatek.“ Těto Nerudově formulaci odpovídá Hegelova myšlenka: „Jako omezení, nedostatek uvědomuje si člověk nebo dokonce pocítuje něco, když jest již zároveň nad tím“, srv. *Wissenschaft der Logik, Werke, Stuttgart 1929, sv. VIII, str. 159; Hegel* — Georg Wilhelm Friedrich H. (1770—1831), německý filosof 19. stol., idealista a dialektik;
- 74, 6. *Kant* — Immanuel K. (1724—1804), hlavní představitel německého idealismu 2. pol. 18. stol., jehož učení se jeví jako kompromis mezi idealismem a materialismem; „*nelze očekávat . . . se stali*“ — srv. Kant, *Zum ewigen Frieden* (K věčnému míru);
11. *Německá . . . pozitivní* — dělení filosofie na negativní (Hegel) a pozitivní (Schelling) je kus Schellingovy polemiky proti tomuto jeho filosofickému soupeři; *potence* — schopnost, možnost; u Schellinga značí tento kladný pojem vývojové stupně světového jsoucna;
12. *Erste Potenz: . . . frei schwebende.* — (něm.) První potence: Nekonečná možnost bytí nebo nerozlišená jednota možností být a nebýt. Druhá potence: Schopnost bytí. Třetí potence: Něco, co se svobodně vznáší (visí mezi bytím a nebytím);
17. „*das notwendig . . . Sein*“ — (něm.) jsoucno nezbytné nebo slepé, prajsoucno; *Schelling* — Friedrich Wilhelm Joseph Sch. (1775 až 1854), představitel německého idealismu konce 18. a počátku 19. stol.;
33. „*Der sich . . . Endzweck*“ — (něm.) duch, který se z vlastní iniciativy vztahuje k sobě, v sobě setrvává a jest svým vlastním účelem

- jakožto duchovní vztah sám pro sebe (z Hegelovy Filosofie ducha);
- 75, 8 *Chamfort* — Sébastien Roch Nicolas Ch. (1740—1794), franc. spisovatel, satirik a epigramatik; „*kdo chce se . . . odstráti*“ — myšlenka z Chamfortovy sbírky *Maximes et réflexions morales*;
- 9 „*zwischen . . . Freischwebendes*“ — viz vysv. k 74, 12; „*Sein-können*“ — viz vysv. tamtéž;
- 27 „*die . . . Idee*“ — (něm.) ethická myšlenka vědoucí o sobě samé;
- 31 *že se ale ani nesmějí* — narážka na Catonův výrok o augurech „divil se, že se nesmějí, když jeden druhého potká“; *augurové si kdys rozuměli* — věděli jeden o druhém, že balamutí veřejnost; *augurové* — znalci nauky o božských znameních a jejich vykladači;
- 76, 5 *buďme rádi, že jsme z „buntu“ venku!* — ze společenství s Němci ve spolku německých států *Bundesverein der deutschen Staaten*, k němuž patřilo od r. 1815 i Rakousko za země české a rakouské. Po válce z r. 1866 se rozpadl;
- 77, 1 *diurnista* — viz vysv. k 59, 29 a obraz. příl. č. 10;
- 6 *u Halánků* — bývalá vinopalna a hostinec v Praze I na Betlemském náměstí, dnešní Náprstkovo museum;
- 7 *english* — likér;
- 9 *diurnum* — (z lat.) denní plat;
- 31 „*strecken nach der Decken*“ — (něm.) natahovat se podle pokrývky, žít podle kapsy;
- 78, 10 *za Mikovce* — v letech 1851—1862, kdy redigoval časopis Lumír Ferd. Břetislav Mikovec (1826—1862); *z některé staré Bohemie* — viz vysv. k 28, 8;
- 24 „*Fliegende*“ — *Fliegende Blätter*, mnichovský ilustrovaný humoristický týdeník vycházející od r. 1844;
- 32 *Vaječný trb* — býval v dnešní Rytířské ul. v Praze I, mezi trhem Uhlým a Ovocným. Pod podloubím tam stávaly prodavačky s hotovými pokrmy pro chudý lid (viz Neruda, *Studie I*, *Kuchyně na trhu*);
- 33 *za bránu* — patrně za Poříčskou, za níž bylo nejvíce polí a vinic;
- 33 *tabat kolník* — krást na poli sladkou řepu, tuřín;
- 33 *lučební* — chemické;
- 79, 4 *diversní* — rozmanitý;
- 81, 4 *berold* — (z lat.) středověký hlasatel, který ohlašoval vůli panovníkovu, mír, válku nebo turnaje;
- 10 *pavezník* — štitonoš;
- 11 *erbovní list* — na kterém je napsán šlechtický rodokmen;
- 19 *patriarchální tradice* — zde poslušnost;
- 24 *Pius IX.* — pův. hrabě Jan Marie *Mastai-Farretti*, papež v letech 1846—1878;

- 82, 1 „*Od vyjití . . . vévody*“ — bible Bellmannova z r. 1864 má v tom místě text jasnější: „Od vyjití výpovědi o navrácení lidu (z babilonského zajetí) a o vystavění Jerusalema až do Mesiáše vévody“; „*Daniel* — hrdina stejnojmenné biblické knihy o 14 kapitolách a jeden ze čtyř hlavních velkých izraelských proroků z pokolení Judova;
- 2 *Izaidl praví* — Izaiášova prorocství v Starém Zákoně, kap. 9, verš 6;
- 16 *starší syn . . . Abrahamova* — poněvadž existoval nepsaný zákon, podle něhož muž neplodné manželky mohl pojmout ještě jinou ženu, dala Sára Abrahamovi svou služku Agar (1. kn. Mojžíšova, kap. 16—21); *děvka* — služka; *mesaliance* — (franc.) sňatek osoby urozeného původu s osobou stavu občanského; *Rebeka* — Abrahamova praneteř (viz 1. kn. Mojžíšova, kap. 24);
- 22 „*páni*“ . . . „*rytíři*“ — v Čechách se rozlišovaly jen dva stupně šlechtictví, stav panský a stav rytířský, vladykové, zemané. Teprve obnovené zřízení zemské z r. 1627 ustanovilo rozdělení na vévody, knížata, hrabata jako stavy privilegované před „*pány*“;
- 27 *prvorozenství* — právo vrchní moci soudní a kněžské a dvojnásobný podíl z otcova statku; poněvadž šlo v pokolení Abrahamově o rodinu vyvolenou, přecházela na Jakuba a jeho potomstvo všechna zaslíbení učiněná Abrahamovi (1. kn. Mojžíšova, kap. 25);
- 28 *šlechtické almanachy* — ty kapitoly Písma, kde se mluví o posloupnosti rodů, tedy 1. kn. Mojžíšova, kap. 25, 30, 36;
- 33 *vidění o nebeském žebříku* — (viz vysv. k 70, 36); Jakub se tehdy dověděl od Hospodina, že země, na které přenocoval, bude patřit jemu a jeho potomstvu, které bude mocné na všechny strany světa;
- 83, 1 *sonboj u potoka Jábok* — s andělem; od něho zvěděl, že za statečnost dostane ještě druhé jméno, Izrael (1. kn. Mojžíšova, kap. 32);
- 2 *dostal v Bethelu erbovní jméno Izrael* — od Boha, který mu tehdy znovu oznámil, že dostane zemi Abrahamovu a Izákovu; *Bethel* — Beth-El, Bůh Silný, tak nazval Jakub místo Luz v zemi Kananejské z vděčnosti, že jej Bůh ochránil před bratrem Ezauem;
- 3 *byl představen králi Faraonovi* — když mu Bůh uložil, aby se se svou rodinou odebral do Egypta (1. kn. Mojžíšova, kap. 46, 47); *farao* — titul egyptského krále v biblické literatuře vždy místo vlastního jména, proto bývá někdy psáno s velkým F, jak píše i Neruda;
- 3 *mrtvola . . . v Chandn* — v zemi Kananejské v jeskyni na poli Machpelah, kterou koupil Abraham s tím pozemkem jako dědičnou hrobku;

- 5 *anglická banka* — The Governor and Company of the Bank of England, založená r. 1694; v 19. stol. ústřední státní pokladna;
- 6 *pomocí . . . „prutů . . . javorových“* — nakladl je částečně oloupané do žlabů před oči pijícím ovčím a kozám, aby se „zhlídly“ a rodily strakatá mláďata. Tak přelstil lakotného tchána Lášana, který měl málo strakatého dobytka a proto rád souhlasil, když si jej Jakub vyžádal za čtrnáctiletou službu (1. kn. Mojžíšova, kap. 30);
- 15 *Obáda z Rut* — syn Bozův, otec Jessův, v knize rodu Ježíše Krista v pořadí dvanáctý (Matouš, kap. 1, verš 5);
- 15 *rnuk jeho David* — syn Jessův; o osudech Davidových vyprávějí obě knihy Samuelovy;
- 24 *Zorobábel* — Zerubabel z rodu Davidova; odvedl r. 538 Židy zpět z babylonského zajetí, když je propustil perský král Kýros;
- 27 *genealogická tabulka* — (z řec.) rodopisná;
- 36 *královský pretendent* — uchazeč o trůn;
- 84, 3 *aliance* — (z franc.) spojení, mezinárodní smlouva k určitému politickému cíli;
- 3 „*hvězda*“ . . . *astra* — znakem židovským byla šesticípá hvězda, národním znakem Japonska je chrysanéma, jinak astra (lat. hvězda);
- 85, 2 *honorár* — celý feuilleton a časté žertovné zmínky o honoráři i na jiných místech měly základ v Nerudově trpké zkušenosti s nakladateli, zvláště s Ferd. Dattlem, který mu honoráře upíral, a jestliže někdy Nerudovi poskytl zálohu, nelidsky jej pak vykořisťoval (viz Dopisy II, str. 109, č. 151);
- 12 *Matice lidu* — spolek pro vydávání laciných českých poučných knih, založ. r. 1867. Neruda o ní v NL 19. 4. 67, 25. 2. 74, 13. 9. 76 a 28. 4. 83;
- 14 *Dumas* — Alexander D. starší (1803—1871), francouzský romanopisec, autor Tří mušketýrů. Vydělával literaturou ohromné sumy, poněvadž výrobu románů si zařídil přímo po továrnicku, za spolupráce mnoha mladých spisovatelů;
- 14 *Scribe* — Eugen S. (1791—1861), francouzský dramatik, autor asi 400 divadelních her, napsaných rovněž za účasti jiných spolupracovníků;
- 24 *intres* — (z lat.) úrok;
- 86, 2 *Pindar* — Pindaros (522—448 před n. l.), starořecký básník, psal hlavně hymny na oslavu vítězství;
- 4 *spisovatel rukopisu Kralovského* — pro Nerudu to byl anonym, poněvadž v době vzniku feuilletonu nebyl ještě rozhodnut boj o pravost Rukopisů;
- 11 *o jistém nakladateli . . . se zělím* — Neruda tu naráží na nakladatele Martina Neureuttera, od něhož prý dostal humorista Jan Hýbl (1786—1834) za překlad většího spisu místo honoráře bedničku

- se šesti jitnicemi, ke všemu ještě zapáchajícími (viz J. B. Pichl, Vlastenecké vzpomínky, knižně 1936, str. 53);
- 13 *lot* — (z něm.) stará jednotka drobné váhy, asi 1,7 dkg;
- 22 *Geibel* — Emanuel G. (1815—1884), německý básník;
- 34 *člověk . . . „křivákové nebe“* — Neruda má na mysli Heina a jeho lyrickou sbírku *Buch der Lieder* (Kniha písní) s množstvím podobných básnických obrazů;
- 87, 8 *vladislavský groš* — mince částečně stříbrná, ražená v Čechách za Vladislava II. Jagellonce, vážila asi 2 dkg;
- 13 *svatoborský pomník na hřbitově* — vybudovaný péčí Svatoboru (viz vysv. k 15, 12);
- 14 *umělecko-besední tabulka na domě* — oslavovati zasloužilé zvěčnělé umělce pamětními deskami patřilo k programu činnosti Umělecké besedy, založ. r. 1861;
- 28 *Dixi!* — (lat.) řekl jsem!
- 88, 1 *vegetus, a, um* — (lat.) živý, -á, -é; *anima, ae* — (lat.) duše, -e;
- 3 „*Co je, je rozumné,“ praví Hegel* — jedna ze zásad filosofie Heglovy, je vyslovena na př. v Předmluvě k Filosofii práva; *Hegel* — viz vysv. k 73, 29;
- 32 *vegetabilie* — rostlina, věc rostlinného původu, zde jablko; *kouzl do vegetabilie* — do jablka, když ďábel v podobě hada přemluvil Evu, aby s Adamem požili ovoce se zakázaného stromu uprostřed ráje (1. kn. Mojžíšova, kap. 3);
- 89, 4 *morák* — krocán;
- 7 *čínští kuli* — těž kulíové (z ind.) v staré feudální Číně najati dělníci, vykonávající nejtěžší nádenické práce;
- 9 *Pacifická železnice* — Neruda míní nejstarší ze šesti tratí spojujících břehy oceánu Atlantického a Tichého, Central and Union Pacific, která byla vystavěna v l. 1862—1869 z Omahy do San Francisca;
- 15 *karmelitánky* — řeholnice nejpřísnějšího řádu, sídlící od r. 1792 u sv. Benedikta na Hradčanském náměstí;
- 17 *ascétové* — (obvykle asketové) lidé žijící přísným, zdrženlivým životem v tuhé tělesné kázni;
- 22 *Newton* — Isaac N. (1643—1727), angl. zakladatel nové matematické fyziky a fyzikální astronomie, objevitel gravitačního zákona a vynálezce prvního dalekohledu;
- 23 *Vegetarian-Society* — anglický spolek vegetariánů;
- 24 *pracuje na proselytech* — na získávání nových „věřících“, t. j. přívrženců vegetarianismu; *proselyté* — (z řec.) ti, kdož přijali novou víru;
- 29 „*buďba budoucnosti*“ — narážka na posměšnou přezdívku odpůrců Wagnerovy hudby v Německu (*Zukunftsmusik*);
- 90, 2 *animální* — živočišný;
- 7 *attická sůl* — jemný vtíp, důvtip, jakým prý vynikali obyvatelé Attiky, krajiny ve středním Řecku, zejména Athénané;

- 12 „*babnem k světlu*“ — podle latinského úsloví „per aspera ad astra“, „utrpením ke hvězdám“;
- 14 *mofus* — (z něm.) pižmo, odporně páchnoucí výpotek žlázy kabara pižmového;
- 27 *Zelený trh* — část ul. Havelské v Praze I, kde se prodávala zelenina;
- 28 *Priessnitz* — Vincenc P. (1799—1851), německý lékař, který léčil vodou v Gräfenberku ve Slezsku (dnešní Lázně Jeseník);
- 29 *Johannes Schroth* (zemř. 1856), zakladatel lázní v Dolní Lipové ve Slezsku r. 1829; léčil tam vlhkým teplem; „*semmelkura*“ — (z něm.) léčení žemlemi; Schrothovi pacienti jedli celý den k dietní stravě zatvrdlé housky;
- 32 *anima* — viz vysv. k 88, 1; slovní hříčkou naráží tu Neruda na bezduchost papeže Pia IX., jež později zesměšnil ve dvou feuilletonech (NL 3. 6. 1877 a 7. 10. 1878) a v Obrazech z ciziny (Římské elegie);
- 91, 33 *emancipace* — (z lat.) vymanění žen z předsudků, které jim upíraly stejné právo s muži;
- 92, 7 „*Ducha . . . Ibsí*“ — Goethův Faust I, Studovna, parafráze Mefistových slov;
- 34 „*Bud . . . do očka* — —“ — parafráze úryvků z Goethova Fausta, jedn. I, výstup Mefista se žákem;
- 93, 26 *Leonidas . . . zabitých* — spartský král L. podstoupil r. 480 před n. l. za druhé řecko-perské války nerovný boj proti perské přesile u thermopylského průsmyku a padl tam s třemi sty věrných Spartanů;
- 94, 25 *do nějakých malérů nepomuckých* — narážka na pověst, že Jan Nepomucký, zpovědník královny Johany, upadl v nemilost krále Václava IV. proto, že nechtěl zradit její zpovědní tajemství;
- 37 *alumnát* — (z lat.) ústav pro výchovu bohoslovců, seminář;
- 95, 4 *sjednocený nebo nesjednocený* — příslušníci církve řecko-katolické; jedni (uniaté) uznávají římského papeže za hlavu celé církve a přijímají římsko-katolickou nauku o Trojici a očištění, druzí (orthodoxní, pravověrní) nikoliv;
- 13 *jux* — (z lat.) žert, junda, švanda;
- 25 *Corpus iuris* — (z lat.) sbírka zákonů; *corpus* — tělo;
- 97, 20 *firma Grégr a Dattel* — knihkupectví a nakladatelství, které měl Ferdinand Dattel (1842—1882) s bratrem Julia Grégrá Edvardem (viz vysv. k 68, 10) od r. 1869 na býv. Ferdinandově, dnes Národní třídě čp. 365-43;
- 98, 31 *Ovocná ulice* — dnešní Ulice 28. října;
- 32 *Putzmacher* — (něm.) totéž co Nerudovo modista;
- 37 *dnes je slavnost . . . za Žižkovem* — Neruda žertovně předvidá nové čtvrti budoucnosti: *Prokopov*, nazvaný podle Žižkova nástupce Prokopa Holého, a *Prokúpkov*, nesoucí jméno Prokúпка

- (Prokopa Malého), který stál v čele jedné skupiny sirotků. Oba zahynuli v bitvě u Lipan r. 1434;
- 99, 14 *amazonky* — (z řec.) v řecké mythologii příslušnice bojovného národa žen, které si uřezávaly pravý prs, aby mohly lépe vládnout lukem a oštěpem;
- 100, 6 *divadlo . . . Jestřadec* — Neruda tu formou žertovné utopie vyjadřuje výtoku společnosti své doby, která nepečovala o kulturní zábavu prostého lidu;
- 8 *co jsou Čechy . . . Lužice* — poněmčené Chebsko splynulo r. 1721 trvale s Čechami, Lužice však byla od nich za války třicetileté odtržena;
- 26 *malé prozatímní divadélko* — bylo otevřeno 18. listopadu 1862 zásluhou Fr. L. Riegra, který zmařil touhu mladé pokrokové generace po velkém Národním divadle. Pojalo přes 900 diváků, ale vnitřní zařízení bylo velmi nepohodlné (viz České divadlo II a tam obraz. příl. č. 1, 2); *deset dobrých herců v něm* — oba Kolářové, Šamberk, Kaška, Šimanovský, Chramosta, Pokorný, Sekyra, Pešková, Libická, Bollardová, Lipšová a několik jiných tvořilo celý ensemble v počátcích Prozatímního divadla;
- 101, 7 *ingenieur V.* — Rudolf Volf, spolužák Nerudův a Pšegrův, zvěčněný v Nerudových Večerních šplechtech (technik Kupka) a v předmluvě k románu Z malého světa, k němuž dal podnět tím, že ukázal Pšegrůvi těžký život dělníků v Příbramové fabrice;
- 9 *na náměstí Resslerův* — podle Josefa Resslera (1793—1857), vynálezce lodního šroubu, nebylo nazváno žádné náměstí v Praze;
- 17 *ženevská schůze* — v Ženevě zasedala od r. 1864 komise, která se zabývala mezinárodní otázkou raněných a nemocných v případě války;
- 20 *nové jatky* — do r. 1895 byly v Praze jatky na rohu Rybné ulice v Praze I a v Hořejší nové ul. č. 111—44 ve staré zbrojnici v Praze III;
- 24 *Národní listy, 112. ročník* — začaly vycházet r. 1860;
- 26 *dvě kopy českých grošů* — dva zlaté dvacet krejcarů; v době vzniku feuilletonu měl Neruda 80 zl. redaktorského platu na celý měsíc (viz S. Heller, Z minulé doby II, 1916, str. 92);
- 102, 2 *dávny můj přítel dr. Š.* — dr. Vilém Švela, pozdější advokát v Roudnici (viz Dopisy II, č. 27, str. 29);
- 3 *U Ježíška* — ve Spálené ul. čp. 72 v Praze II;
- 10 *triangl* — (z lat.) trojúhelník, Nerudova novinářská značka;
- 12 *čtvrtý měsíc Saturnův* — kolem planety Saturnus krouží 10 měsíců označených podle vzdáleností od planety čísly a jmény. Čtvrtý se jmenuje Dione a byl objeven r. 1684;

- 32 *Hodkovičky* — obec ve Velké Praze, jižně od Vyšehradu; *Libeň* — dnes městská čtvrť Praha VIII; *Chuchle* — dnes součást Velké Prahy na trati Praha—Plzeň;
- 32 *k velkolepé náli zoologické zahrádě* — Praha tenkrát ještě zoologickou zahradu neměla;
- 35 *Slavín* — hrobka pro vynikající Čechy na Vyšehradě, vystavěná až r. 1889—1890;
- 103, 10 *Arc de triomphe* — (franc.) Vítězný oblouk v záp. části Paříže na náměstí Place de l'Étoile (Náměstí Hvězdy). Byl dokončen r. 1836;
- 15 *české saliny* — solné doly;
- 104, 6 *jsme dost velkými jezovity* — pokrytci, jako bývali jezuité;
- 13 *Ézop* — řec. Aisopos, proslulý skladatel řeckých bajek v 6. stol. před n. l.; měl prý velmi netvornou postavu, byl hrbatý a koktal;
- 15 *rigorózní* — (z lat.) mravně přísný, nekompromisní;
- 20 „*denimonde*“ — (franc.) polosvět, ženy, které se dávají vydržovat;
- 23 „*cocodetta*“ — (franc.) „vznešená“ záletnice;
- 28 *amoreti* — (z ital.) bůžek lásky;
- 33 *Pečírkařův Živočiškopis* — Vypsání živočichův pro školy (z r. 1850 a 1865) od Josefa Pečírky (1818—1870);
- 105, 15 „*auf diesem . . . ungewöhnlichen*“ — (něm.) „touto už ne tak neobvyklou cestou“; „*schon . . . Wege*“ — (něm.) „již tak často šťastně zvolenou cestou“;
- 24 *tournaire* — (z franc.) vzrůst, postava, obratné společenské chování;
- 106, 18 *mit zwei Schmachtkloeken* — (něm.) s dvěma unylými kadeřemi;
- 22 *Ach sind wehl* — (něm.) Ach ouvej!
- 31 *Dornbach* — oblíbené letní sídlo Videňanů, od r. 1890 součást XVII. okresu;
- 108, 11 *Miková* — Emilie M.-Bennewitzová (1834—1906), operní pěvkyně, v l. 1858—1862 v německém divadle Stavovském, od počátku r. 1867 členka opery divadla českého;
- 18 *Pražský deník* — (viz vysv. k 60, 10);
- 22 *provolání Victora Huga k Pařížanům* — za války prusko-francouzské r. 1870 vydával Victor Hugo veřejná prohlášení, aby se Francouzi Němcům nevzdávali; *Victor Hugo* (1802—1885) byl smýšlení republikánského a jako nesmiřitelný odpůrce Napoleona III. žil až do prusko-francouzské války ve vyhnanství;
- 27 *Menší Karlova ulice* — v Praze I, dnes Malá Karlova, bývalá Jesuitská;
- 109, 1 *klerikální „Čech“* — katolický politický týdeník, který vycházel od r. 1869;
- 6 *Palacký* — viz vysv. k 67, 22;
- 10 *ústavdci* — viz vysv. k 65, 15;

- 12 *Pokrok* — hlavní orgán strany staročeské (viz vysv. k 65, 14); vycházel od r. 1869;
- 12 *Grammont* — Ferdinand G. (1805—1889), francouzský politik, v r. 1871 vystupoval v Národním shromáždění v Bordeaux jako exponent zásadní pravice;
- 13 *Posel z Pr.* — Posel z Prahy, občanské noviny a národohospodářský věstník, vycházející znovu od r. 1869 (dříve zábavně poučný časopis pro město i venkov 1857—1861);
- 18 *dr. Trojan* — Alois Pravoslav T. (1815—1893), politik, mladočech;
- 25 *dr. Chleborád* — František Ladislav Ch. (1839—1911), právník a národohospodář, který se pokusil ve svůj prospěch organizovat dělnictvo, ale byl jím brzy odmítnut;
- 110, 10 *dr. Edv. Grégr* — viz vysv. k 68, 10 a 97, 20;
- 12 *Carrion* — Manuel C. (zemřel r. 1876), španělský operní pěvec; hostoval po celém světě, v Praze v r. 1867 (viz Květy 1868, str. 70);
- 13 „*Žižka měl oslí nos . . . v Osvětě*“ — v Osvětě z r. 1863 na str. 146 čte se věta: „. . . nos prý měl bratr Jan Žižka osličí.“
- 111, 5 *Jules Janin* (1804—1874), francouzský kritik a novinář, původce zábavně poučného feuilletonu;
- 14 *Fiesole* — viz vysv. k 70, 10;
- 21 *letovní výstava* — Kunstaussstellung der Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Prag (Umělecká výstava Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze), na Žofině r. 1869;
- 22 *Maxova „Julie“* — obraz sv. Julie, ukřižované mučednice, v katalogu uvedené výstavy č. 59, reprodukt. v Květech r. 1867, inspiroval Arbesa k romanetu Ukřižovaná; *Gabriel Max* (1840 až 1915), česko-německý malíř, který vytvořil mnoho náboženských postav;
- 22 *Mayerův „Jerusalem“* — v kat. č. 31, „Jerusalem po smrti Ježíše Krista“; *Mayer* — Johann Georg M. (1813—1886), německý malíř biblických námětů a scén ze života rodinného i lidového;
- 23 *Amerlingova „Podobizna“* — v kat. č. 132, Portrét; *Amerling* — Friedrich A. (1803—1887), vídeňský malíř, tvůrce mnoha podobizen;
- 23 *Dürckova „Dívka v koupeli“* — v kat. č. 38; Friedrich Dürck (nar. r. 1809), německý malíř portretista;
- 30 „*Versailles za času Ludvíka XIV.*“ — obraz Hendricha Schüfelse, Antverpy; krásný zámek ve Versailles jihozápadně od Paříže vybudoval s ohromným nákladem hlavní představitel francouzského absolutismu Ludvík XIV. jako luxusní sídlo dvora, zatím co stav městský a selský nelitostně vyssával daněmi;

- 112, 3 „*Rybáři z Scheveningu*“ — obraz Ferdinanda Wagnera, Mnichov; *Scheveningen* — přímořská obec v Holandsku nedaleko Haagu, vyniká malebnými břehy;
- 14 „*Dítě s kozy*“ — maloval Julius Kost, Düsseldorf;
- 17 *Delarochéův „Hemicykl“* — velký nástěnný obraz v pařížské Akademii výtvarných umění, který vyjadřuje v postavách velkých umělců všech dob oslavu výtvarného umění; *Paul Delaroché* (1797—1856), francouzský malíř, zvláště obrazů historických;
- 30 *Van der Helst* — Bartholomeus V. d. H. (1611—1670), holandský malíř ohromných pláten, zobrazujících celé společnosti, hostiny, slavnosti;
- 30 *Ryksmuseum* — říšské museum v Amsterdamu, umístěné v krásné budově staroholandského slohu;
- 113, 8 *Slajdrovat* — (z něm.) dát za babku;
- 9 „*Zábava v klášterní zabradě*“ — od Theodora Maassena, Düsseldorf;
- 17 „*Helebardník na stráž*“ — obraz Karla Beckera, malíře berlínské; *helebardník* — (z něm.) halapartník, voják ozbrojený halapartnou, vysokou sekerou s hrotem a hákem;
- 22 *v pařížském Louvru* — velký palác v Paříži na pravém břehu Seiny, sídlo muzea od r. 1793; byly sem sneseny umělecké poklady všech dob;
- 26 *bitva slavonská* — tři císaři (rakouského — Františka, ruského — Alexandra I. a francouzského — Napoleona) r. 1805 u Slavkova nedaleko Brna; zvítězil v ní Napoleon.
- 28 *z Berlína zaslaná „Magdalena“* — v kat. č. 128, obraz Stephana Steinbrücka;
- 32 „*Krajina s mytologickou stafáží*“ — obraz Emila Lugo, Freiburg; *mytologická stafáž* — postavy bohů, které měly dodat krajině zvláštního lesku;
- 114, 1 *Freiburg* — město v jižním Badensku v Německu;
- 17 *id est* — (lat.) to jest;
- 33 *moaré* — (franc.) látka vodového lesku;
- 115, 6 *do Bazaru* — do módní přílohy Květů, vycházejících od r. 1868;
- 8 *malva* — květina slez; zde míněn patrně slez velkokvětý;
- 20 *Spitzweg* — Karl S. (1808—1885), německý malíř maloměšťáckých žánrů a krajinář virtuosní koloristní techniky;
- 23 *80 karolín* — 840 zlatých; *karolín* — bavorská zlatá mince, 10,50 zl.;
- 25 „*jetzt . . . beisst!*“ — (něm.) „teď mne nenapadá, jak se to jmenuje česky!“
- 26 „*Nun . . . deutsch.*“ — „No tak to řekni německy.“
- 32 „*Kinder, . . . Meisterstück!*“ — „Děti, to je mistrovské dílo!“
- 37 *paní Malá* — Otilie M.-Sklenářová (1844—1912), známá česká tragédka; od r. 1863 členka Prozatímního divadla, později

- působila na Národním divadle až do r. 1903; *když brala Dianu* — titulní postavu hry „Donna Diana“ od Aug. Moreta v překladu J. J. Stankovského; po prvé v Prozatímním divadle 13. 2. 1868; „*Dychánek*“ — francouzská veselohra od Th. Gassmanna, volně přeložená J. J. Stankovským; toho roku měla premiéru v Prozatímním divadle (30. 1. 1869); „*Převržená slánka*“ — dramatický žert od Ludv. Görnera; v Praze po prvé 1. 1. 1859 ve Stavovském divadle v překladu A. Prachovského;
- 116, 8 *Ehrenbergova* — Eleonora E. (1832—1912), vynikající zpěvačka Prozatímního (od r. 1862) a potom Národního divadla (do r. 1885), první Mařenka v „Prodané nevěstě“;
- 9 *Čermáková* — Josefina Č. (1849—1895), herečka Prozatímního divadla v letech 1864—1873 pro obor sentimentální;
- 9 *Kolár* — míněn buď herec, dramatický spisovatel a režisér Prozatímního divadla J. J. Kolár (1812—1896), nebo jeho synovec František (1829—1895), herec a režisér od r. 1872 tamtéž;
- 11 *reflexe* — uvažování;
- 20 *ich hoffe . . . Publikum!* — (něm.) doufám, že to nikdo nezazlí, neboť jednotlivec není obecnost!
- 117, 1 *tramvaj* — koňská dráha; 23. 9. 1875 byla zahájena doprava na trati Karlín—Smíchov, která vedla od smíchovského nádraží Kinského třídou na Újezd a k Řetězovému mostu, dále po Ferdinandově tř. na Josefské nám. a přes Poříč do Karlína;
- 5 *invalidovna* — dům invalidů na vých. konci Karlína v Královské třídě čp. 24—108, vystavěný r. 1731 za cis. Karla VI.; byla tu stanice koňské dráhy;
- 12 *notiční kniha* — (z lat.) zápisník;
- 29 *Josefské náměstí* — dnešní Náměstí republiky na rozhraní Prahy I a Prahy II;
- 118, 3 *en-tout-cas* — (franc.) doslovně: pro každý případ; zde slunečník;
- 19 *Abdul-Aziz* (1830—1876), turecký sultán, známý rozmařilým způsobem vlády, který vyvrcholil státním úpadkem Turecka v r. 1875. V květnu r. 1876 byl přinucen k abdikaci v červnu zavražděn;
- 23 *Jungmannovy sady* — v Karlíně;
- 35 *Station Viadukt* — stanice byla u hlavního karlínského viaduktu;
- 119, 8 *Jízdecká ulice* — Jezdecká, dnešní Havličkova, spojuje Poříč s Hybernskou ul.;
- 120, 7 *Šlikův palác* — na rohu Spálené ul. a bývalé Ferdinandovy tř., dnešní Národní, čp. 61—24;
- 14 *ab origine* — (lat.) od počátku;

- 20 *Řetězový most* — byl na místě dnešního mostu Umělců (u Nár. divadla); viz obr. příl. č. 16;
- 31 *Napravo . . . blédd* — parodie 35. a 36. verše Předzpěvu Kollárovy Slávy dcery (ve vyd. z r. 1845);
- 121, 16 *Austria* — dům č. 17 a 18 na rohu bývalé Kartouzské ul. na Smíchově; patřil pensijnímu spolku Ringhofferových zaměstnanců;
- 27 *Station Plzeňská silnice* — v místech dnešní křižovatky U anděla;
- 122, 6 „*O Tannenbaum, . . .*“ — (něm.) „Ó jedle, . . .“, začátek německé vánoční písně;
- 9 *ty turecká boloto* — české noviny byly tou dobou plny detailních zpráv o řádění Turků, potlačujících s bestiální krutostí povstání Srbů a Bulharů, jež vypuklo r. 1875;
- 123, 12 *Sematism* — (z řec.) spr. schematismus, seznam, soupis;
- 29 *Theodor Scheibe* — (nar. r. 1820), feuilletonista *Morgenpostu* (pseudonym dr. Stark) a spolupracovník *Wiener Tagblattu*; *Der Greissler vom Spittelberg* † (něm.) krupař, hokynář ze Spittelbergu;
- 124, 7 *pitrpacl* — (z něm.) pečivo z hořkých mandlí;
- 125, 8 „*puhl*“ — pult;
- 8 *liberky* — librové svazečky, o váze asi 1/2 kg;
- 30 *Raffael* — viz vysv. k 70, 10;
- 37 *žengle* — (z něm.) velká navlíkač jehla;
- 126, 6 *erteplďf* — (z něm.) prodavač brambor;
- 128, 18 *Julius Gross* — (1828—1902), německý spisovatel;
- 30 *sedmašedesátnictví* — narážka na 67 reakcionářů z r. 1848;
- 129, 17 „*servus servorum*“ — (lat.) sluha sluhů; *servus servarum* — sluha služek;
- 29 *Carriere* — Moritz C. (1817—1894), německý filosof a estetik;
- 130, 13 *Isonard* — Nicolas I. (1775—1818), nazývaný též Niccolo, francouzský hudební skladatel, r. 1810 složil operu *Cendrillon* (Popelka), jež byla s velkým úspěchem dávana v Komické opeře v Paříži; u nás po prvé ve Stavovském divadle 17. 10. 1830;
- 13 *Rossini* — Gioacchino Antonio R. (1792—1868), italský skladatel, r. 1817 složil operu *Cerentola* (Popelka); v Prozatímním divadle po prvé 4. 2. 1870;
- 21 *Raimund* — Ferdinand R. (1790—1836), vídeňský básník, herec a dramatik; slova ze hry *Der Bauer als Millionär* (1826) „*Pachst . . . b'nein!*“ znamenají: Schovej se se svou krásou, jdi hned do kuchyně! (Jedn. III, výj. 8);
- 26 *Linné* — Karel L. (1707—1778), švédský přírodovědec, zakladatel nynější systematické botaniky;
- 32 *item* — (lat.) rovněž;
- 131, 4 *aus den Lüften . . . Asche* — (něm.) v povětří to syčí jako vařící olovo, práší se jako vířící popel;

- 13 „*Ein Aschen!*“ — (něm.) pětkrát opakovaný refrén arie popeláře Wurzela z uvedené Raimundovy hry (III, 7);
- 14 *obdržejný linecký dort* — ke konci 8. scény III. jedn. přináší Zufriedenheit (Spokojenost) linecký dort a láhev vína. Popelář Wurzel ji se slovy „Das macht nichts, das ist gut für die Brust!“ vyzývá, aby mu jej hodila do putny;
- 135, 19 „*Fron-Fron*“ — hra o 5 dějstvích od H. Meilhaca a L. Halévya, z franc. přel. V. O. Strižek; v Praze po prvé 18. 2. 1876;
- 136, 20 *pojezdňý* — hospodářský úředník dřívějších dob; jezdil po dvorech a polích;
- 137, 13 *débardeur* — (franc.) přístavní dělník; zde tanečnice ve výstředních mužských šatech;
- 19 *Lido* — (ital.) ostrov blízko Benátek;
- 138, 6 „*Překrásná žena*“ — francouzská veselohra „*La femme de grande beauté*“, naps. Eugène Marin Labiche (1815—1888) a Henri Alfred Duru (1829—1889), přel. J. Bitner, po prvé v Prozatímním divadle 24. 2. 1876; „*Překrásná paní*“ — v premiérovém divadelním oznámení z 24. 2. 1876 uvedena hra pod názvem „*Překrásná žena*“;
- 140, 1 *glyptotéka* — (z řec.) sbírka soch; *Lowre* — viz vysv. k 113, 22;
- 2 *Zelený trb* — viz vysv. k 90, 27;
- 14 *Modrá jeskyně* — na severním pobřeží ostrova Capri jižně od Neapole; vyniká krásnými krápníky a zvláštním modrým světelným odleskem (viz Obrazy z ciziny, str. 179—181);
- 36 *koncese* — (z lat.) svolení, ústupky;
- 142, 9 „*Gracchus*“ — plným názvem „*Gracchus, tribun lidu*“, truchlohra o 5 jedn. od něm. dramatika a básníka Adolfa Wilbrandta (1837—1911), hrána v překladu Ervína Špindlera po prvé v Prozatímním divadle 6. 3. 1876. Bratři Gracchové, starší Tiberius Sempronius a mladší Gaius, se první v dějinách Říma pokusili o sociální reformu ve prospěch drobného lidu v l. 133 a 123 před n. l.;
- 26 *Frankovský* — Josef F. (vl. jm. Josef Franěk, 1840—1901), český herec, člen Prozatímního divadla od r. 1865, tvořil později spolu s Mošnou a Šamberkem trojici slavných komiků Národního divadla;
- 26 *Mošna* — Jindřich M. (1837—1911), vynikající český komik, jako člen Prozatímního a později Národního divadla vytvořil přes dva tisíce realistických postav;
- 27 *Seifert* — Jakub S. (1846—1919), vynikající český herec, zvláště pro obor tragický; od r. 1864 působil v Prozatímním, později v Národním divadle;
- 29 *Carbo* — římský občan v „*Gracchovi*“; *Cabriolo* — ředitel cirků a majitel sbírky voskových figur v komické operetě „*Princezna Trebizondská*“ od J. Offenbacha, jež se hrála česky

- po prvé v Aréně na hradbách 9. 6. 1871 v překladu E. Zün-
gela;
- 143, 13 *Tiberius* — viz vysv. k 142, 9;
14 *Šmaba* — Josef Š. (1848—1915), herec a režisér, od r. 1874 člen
Prozatímního, později Národního divadla;
14 *Pulda* — Antonín P. (1848—1894), herec a režisér; na pražské
scéně působil od r. 1866;
- 144, 1 *muškita* — (ze španěl.) moskit, komár v horkých krajinách;
16 *Adam sám . . .* — podle 1. kn. Mojžišovy, kap. 5;
35 *Čechovi Adamité* — epos Svatopluka Čecha z r. 1874 o zkáze
adamitské sekty nad Nežárkou;
- 145, 9 *nějakého Scipia tam zabijou* — myšlen Publius Cornelius Scipio
Africanus, horlivý přívrženec optimátů, strany šlechtické,
která mařila dílo Gracchů. Podle historické skutečnosti však
byl zavražděn již r. 129 v souvislosti s boji obou stran po smrti
staršího Graccha;
- 146, 4 „*Marino Falieri*“ — truchlohra o 5 jedn. od Murada Effendiho,
v Praze po prvé 28. 3. 1876, viz podrobný rozbor hry v Ne-
rudově referátě, NL 30. 3. 1876; *Murad Effendi*, vl. jm. Franz
von Werner (1830—1881), německý spisovatel a turecký di-
plomat; *mladou ženu* — v dramatu Maria Annunziata, ve skuteč-
nosti se jmenovala Angiolina Loredana;
- 13 *pilaf* — (z tatar.) rýže s masem, oblíbený pokrm v Turecku a na
Balkáně;
- 147, 30 *tunika* — zde dlouhé přechozy přes sukni;
31 *krejzlíky à la Betsabée* — míněny patrně úzké, drobně řasené
varhánky u krku, jak je přinesly pařížské jarní módy toho roku;
Betsabée — Bat-šebá (dcera přísahy), matka Šalomounova, které
židovská tradice připisuje XXXI. kap. Přísloví;
- 148, 6 „*Světa pán v županu*“ — veselohra o 3 jedn. od Emanuela Boz-
děcha (1841—1889), ličící Napoleona I. v rodinném prostředí.
Po prvé v Prozatímním divadle 23. 3. 1876;
28 *Kaskelin* — závod s látkami, byl v Praze I, roh Perlové ul.,
čp. 372—7;
29 „*les scintillants*“ — (franc.) třpytivé látky;
- 149, 2 *Lindau* — Paul L., naroz. 1839, německý žurnalista, essayista
a divadelní kritik břitkého tónu;
5 s *lánkem G. P. Moravského* — Z divadla pražského, Osvěta
1871, str. 149—160. V něm Pflieger ostře posoudil stagnaci
českého divadla a vytkl mu, že neplní své kulturní a národní
poslání, poněvadž není ústřední řídicí síly, jež by zodpovídala
za stav hereckého personálu a jeho umělecký růst, za vybavení
divadla i výběr her. Nejprudčeji pak a zcela jednostranně za-
útočil na domnělou mravní hnilobu francouzské dramatické
literatury, z níž se napájí český repertoár a která morálně ohro-

žuje české obecenstvo. Článek vyzněl zcela pesimisticky přesvědčením, že přijde krize, která spláchně „škodlivé směry“. Zde zabočil Pfleger, který měl jinak široký rozhled po světové dramatické literatuře a jistě upřímnou snahu o povznesení českého divadla, v úzkoprsé šosáctví, známé již z útoků Jakuba Malého na Neruda a Hála v letech 1858—1860. Právě tímto terminem „škodlivé směry“ nadepsal tehdy Neruda obranu mladých v *Obrazech života*. Toto zásadně odmítavé Pflegrovo stanovisko k francouzské dramatické tvorbě vysvětluje i jeho útoky na Emanuela Bozděcha, dramaturga Prozatímního divadla v letech 1869—1875, jako představitele francouzského směru v českém divadle;

- 7 „*Služebník svého pána*“ — drama o 5 jedn. od Frant. Věnceslava Jeřábka (1836—1893), po prvé v Prozatímním divadle 21. 11. 1870, tiskem r. 1871; *Dornenkron* — hlavní postava tohoto dramatu, kořistnický, zhýralý továrník, který svádí manželku svého zaměstnance, inženýra a vynálezce Budila;
- 12 „*Fernanda*“ — činohra ve 4 jedn. od francouzského dramatika *Victorien Sardoua* (1831—1891), po prvé v Prozatímním divadle 19. 12. 1870 v překladu Emanuela Bozděcha; pro arénu smíchovskou (4. 8. 1874) ji přeložila Eliška Pešková;
- 13 *Voldm s G. P. Moravským*: „*Neuvádějte . . . demoralisují . . .*“ — viz vysv. k 149, 5; ironisující parafráze Pflegrových slov na str. 156—158; „*Obecenstvo naše . . . kanádu!*“ — opět velmi volná parafráze P. výroků na cit. str.;
- 17 *bábelský* — babylonský, plný nečesti;
- 19 *miasma* — (z řec.) nakažlivina, vyvíjející se hlavně v místech močálovitých; *paňuli* — (z indic.) polokeř, jehož listy páchnou pižmem (viz vysv. k 90, 14) a užívá se jich ve voňavkářství; voňavka;
- 21 *když . . . Francouzům* — po prohrané válce s Pruskem musela Francie 5. 5. 1871 přijmout pokořující mír a světová veřejnost rozbírala příčiny jejího pádu. Neruda s francouzským národem živě cítil, a proto mu v té době připadal Pflegřův článek tím nevhodnější, zvláště když útočil i proti Komuně;
- 22 *Proč bychom si nezabíli* — narážka na ostré Pflegrovy útoky na francouzské poměry, na př.: „ . . . onoho národa, jenž způsobem v historii nevidaným tak se zapomněl, že se vraždí . . . (str. 156, ř. 26) . . . nesmí se rozšiřovati náhaza národa, který vidí alespoň na delší dobu slunce své zapadati . . . (157, 26—28) . . . těch, již umírají na vysílení (29) . . . kde zpustlost souvisí úzce s poměry celého státu . . . (33) . . . demoralisace umění jest přirozeným následkem demoralisace státu . . . (35—36) . . . kde zkaženost dostoupila stupně nejvyššího, kde záhuba není více daleka“ (45) . . . atd.;

- 24 *Prýč s těmi . . . duchaplný!* — Pfleger se šosácky pohoršoval „nestoudnosti“ námětů francouzských her, Neruda naopak cenil jejich otevřenost a mistrnou techniku, vytýkal jim však nedomyšlenost a jiné vady (srv. svazky České divadlo);
- 28 *kdýž u nás . . . jakžjivo nebude!* — Neruda se ironicky posmívá Pfligrovi přeceňování mravní neporušenosti vlastního národa ve slovech: „Paříž a — Praha! Pařížané a — my! Jaký to ohromný rozdíl! . . .“ atd. (srv. Osvěta 1871, str. 156, ř. 30 až 37).
- 150, 11 *Bozděch* — Emanuel B. (1841—1889), český dramatik a divadelní kritik; byl dramaturgem Prozatímního divadla od r. 1869 až 1875;
- 22 *macourkovský klid* — typický pro dekorace tehdejšího divadelního malíře Macourka;
- 26 *Kdo má uši k slyšení, slyš* — Kristova slova, několikrát opakovaná v evangeliích (Matouš 11, 15; 13, 9; 13, 43, Marek 4, 9, Lukáš 8, 8; 14, 35);
- 151, 14 *Mir ist . . . und hold* — (něm.) Je mi, jako bych ti měl položit ruce na hlavu s modlitbou, aby tě Bůh zachoval tak zbožnou, tak čistou a tak ušlechtilou; sloka z básně Du bist eine Blume (Jsi jako květina) z Heinovy sbírky Buch der Lieder (Kniha písní);
- 152, 16 *Ustrouhej . . . doneš na stůl* — Neruda paroduje předpisy na chlebový nákyt, uvedené v Kuchařce M. D. Rettigové (viz vysv. k 44, 24), vynechal však tuk;
- 153, 6 *přeložil tu básni „Fernand“* — viz vysv. k 149, 12;
- 8 § 516 — v trestním zákoníku jedná „O hrubé urážce mravopočestnosti aneb stydlivosti . . .“ a „při urážení takovém tiskopisem“ vyměřuje trest tuhého vězení od šesti měsíců až do jednoho roku;
- 9 *doktor Šindeldř* — divadelní lékař Prozatímního divadla až do r. 1874;
- 14 *kul se banebný spolek „Gavaut a Minard“* — ve frašce „Gavaut, Minard a spol.“ o 3 jedn. od Edm. Gondinetta, přel. J. Drn. Byla hrána po prvé v Prozatímním divadle 23. 12. 1869 již za působení Bozděchova;
- 15 *feldvěbl* — (z něm.) šikovatel, poddůstojník;
- 18 § 126 — určuje trest za znásilnění;
- 25 *Kameliový román mladšího Dumas* — Dáma s kameliemi z r. 1848, román padlé ženy od Alexandra Dumase ml. (1824—1895), francouzského romanopisce a dramatika, který ve svých dílech odhaloval pravdivou tvář společnosti;
- 27 *Traviata* — „La Traviata“ (Violeta), opera o 4 jedn. z r. 1852 od Giuseppe Verdiho podle dramatu „Dáma s kameliemi“;
- 27 *My nestavíme bříček na pranýř* — viz předtím str. 149, ř. 27, 29;

Neruda dále ironisuje výroky Pflégrovy o domnělé mravní dokonalosti české společnosti, viz *Osvěta* 1871, str. 156 a 157;

- 31 *jezovitiem* — viz vysv. k 104, 6;
- 154, 11 „*Není dobře . . . Evn*“ — 1. kn. Mojžíšova, kap. 2, verš 18;
- 155, 1 *Rok co rok „Mlýnář a jeho dítě“* — viz Dodatky str. 263–271, k tomu feuilleton z 3. 11. 1864 (*Čes. div.* II, str. 473) a referát v NL z 5. 11. 1869 (viz *Čes. div.* IV);
- 3 *Raupach* — viz vysv. k 44, 30;
- 9 *parodie à la „Dítě a jeho mlýnář“* — aneb „*Ze žertu pravda*“, fraška se zpěvy v 7 obrazech dle B. Kaisera, v Praze v překladu Elišky Peškové ve smíchovské aréně 29. 9. 1872;
- 17 *když mlýnář . . . stát služkou* — lakotný mlýnář Rychnovský (hrával ho Fr. Kolár) trýzní dceru Marii (sl. Horská nebo pí Frankovská), že miluje chudého chasníka Konráda (F. Šamberk nebo J. Seifert), takže Marie chce odejít sloužit do města (II, 3);
- 23 *tremolo* — (ital.) třesení, chvění;
- 156, 4 *svíčka* — potřebuje ji mlýnář v jedn. IV ve scéně, kdy počítá zlatáky, které chce zakopat na zahradě;
- 15 *teť nešťastné Marie* — mlýnářově sestře Terezii; byla to stálá úloha Marie Lipšové (vl. jm. Liebscherové, 1831–1890), členky českého divadla od r. 1854–1874;
- 17 *versatzstückle* — (z něm.) stojky k upevňování kulis;
- 25 *flantista* — hraje za scénou; Konrád se totiž hrou na flétnu pod Mariinými okny utěšuje v nešťastné lásce;
- 33 *v půlnocní parádě* — podle pověry kráčí o půlnoci na Štědrý den z kostela na hřbitov průvod duchů těch lidí, kteří přišli rok zemrou;
- 157, 2 *volá režisér* — Josef Jiří Kolár; zastával tuto funkci od r. 1866 až 1872;
- 3 *stativek* — (z lat.) podstavec;
- 7 „*Teď přijde Marie . . .*“ — Marie kráčí rovněž mezi duchy, poněvadž do roka zemře na tuberkulosu (hřbitovní scéna III. jedn.); *dat znamení Konrádovi* — Konrád, toužící vidět mezi duchy mlýnáře Rychnovského, usne na hřbitově a ve snu spatří mezi duchy Marii; v okamžiku, kdy Marie vystupovala z kulisy, musel herec představující Konráda vyskočit, aby diváci poznali, že Marii viděl;
- 158, 10 *již po 73. nešťastný Konrád* — Frant. Ferdinand Šamberk; byl ve svazku českého divadla od r. 1859 a předtím hrál tuto roli u venkovských společností;
- 21 *šlechtný pastor Dobromil* — protestantský kněz, smiřuje v V. jedn. umírající Marii s Konrádem, na něhož zanevřela, když mlýnář po setkání s ním na hřbitově z rozčilení zemřel; hrál jej Karel Polák;

- 23 *brobník Jonáš* — hrával jej J. Chramosta;
- 23 *Jófi* — (z něm.) chatrný, špatný;
- 24 *ten pěkný německý* — české divadlo bylo špatně vybaveno, neboť první ředitelé Němci na něm šetřili a pozdější družstvo bylo stále ve finanční tísni; proto se často i rekvisity dlužily z divadla německého;
- 30 *Hoffmannovi* — vrchnímu dozorcí nad osvětlením;
- 31 *sáva* — zastřelená; přinese ji v 2. výstupu IV. jednání Rychnovský, který ji dal na Štědrý den zastřelit, poněvadž houkala na střeše mlýna a mlynář se bál, že mu věští blízkou smrt;
- 159, 2 „... *jak přejdu, bude mně to dejte!*“ — viz vysv. k 159, 23—24;
- 23 *duše ... sbodila ... pláň a ... vzala ... rukavice* — Rychnovský se musel rychle proměnit z „ducha“ v živého mlynáře, neboť měl nejdříve „sám sebe vidět“ a pak vyrazit z kulisy na hřbitov;
- 29 „*On viděl ... mne!*“ — volá Rychnovský na konci III. jedn., když spatřil Konráda;
- 160, 2 *Od té doby ... mlčení* — narážka na Poslední slovo Jakuba Malého v Poutníku od Otavy 1859;
- 6 *Moltke* — viz vysv. k 71, 10;
- 9 *odešel jsem ... Tomáše Kempenského* — Zlatou knihu o následování Krista, přel. Ant. Stránský, 3. vyd. 1842, nebo její část Čtvero kněh o následování Krista, přel. z lat. Frant. Doucha, 1843; *Thomas a Kempis*, vl. Hämmerken (1380—1478), mystik a theologický spisovatel z Kempen u Kolína nad Rýnem;
- 10 „*I když ... korunu*“ — vystihuje smysl slov z III. knihy uvedeného spisu v Douchově překladu, kap. 41, str. 190;
- 14 *Divadlo ... jak by nabil* — večerní představení v sobotu dne 2. 11. 1872;
- 27 *v Praze a rayonu* — (z franc.) na divadle pražském (v zimě se hrálo jen v divadle Prozatímním) a na scénách okresu;
- 161, 3 *Grillparzer* — Franz G. (1791—1872), viz vysv. k 25, 19; *bobové tvořili ...* — v divadelní hře Des Meeres und der Liebe Wellen (Vlny moře a lásky);
- 13 *nešťastnou svou sítou* — Konrád ji rozbije, když nesmí již hrát pod Mariinými okny (viz vysv. k 156, 25); opatří si však později ve vesnici, kam odešel s hudebníky, novou a hraje pak na ní při poslední scéně, když Marie umírá;
- 14 *půjde-li Jakub Malý mezi mrtvémi* — žertovná narážka na bojovnou polemiku Malý—Neruda (viz vysv. k 160, 2) ve spojení s pověrou, která vede ve hře „Mlynář a jeho dítě“ Konráda na hřbitov, kde chtěl vidět svého nepřitele mezi duchy (viz vysv. k 156, 33);
- 21 *Vzrval ... Julius Caesar Catona ... kvůli Catilinovi?* — Cato obvinil Caesara, tehdejšího prvního konsula, že věděl o tom, že Catilina se chce násilím domoci konsulátu;

Julius Caesar — římský státník (98—44 před n. l.); *Cato* — Marcus Porcius C. ml. (95—49), římský státník, proslulý mravní přísností; *Catilina* — Lucius Sergius C. (107—62), Říman, který se pokusil r. 63 o státní převrat, při němž by sám uchvátil hlavní moc. Byl odhalen fečníkem Ciceronem a na útěku zavražděn;

22 *Nesnesl Lykurg i udeření bolí?* — od rozvášněného mladíka při jednom shromáždění lidu; Lykurgos však mu odpustil a mírnosti si získal jeho úctu (viz Plutarch, Život Lykurgův, kap. 11); *Lykurgos* — snad kolem 800 před n. l., podle pověsti první zákonodárce starořecké Sparty;

23 *Neřekl Themistokles . . ., ale slyší!* — když chtěl Eurybiada za 2. řecko-perské války odvrátit od úmyslu opustit stanoviště u Salaminy a probít se k Peloponnesu, což by bylo znamenalo zkázu řeckého loďstva; *Themistokles* — státník a vojevůdce starověkých Athén, jemuž se připisuje hlavní zásluha o vítězství nad Peršany r. 480 před n. l.; *Euribiades* — spartský král v 5. stol. před n. l.;

24 *Nestřpěl Agrippa . . . konflikt na blanu?* — když se jednou Cicero-nův syn těžce opil vínem (viz Plinius, Naturalis historia XIV, 147; *Agrippa* — Marcus Vipsanius A. (63—12 před n. l.), římský vojevůdce a zeť císaře Augusta;

28 *Střížka* — jedna ze tří tehdejších garderobiérek, paní Hviždálková;

32 *u Komintlékú* — bývalý hostinec v Praze II, Ostrovní ul. čp. 222-8;

162, 8 *nedělejte . . . vítr* — při hřbitovní scéně ve III. jedn.;

21 *asekurační společnosti* — viz vysv. k 37, 9;

163, 7 *Sedan* — porážka Francouzů 2. září 1870 u tohoto města (viz vysv. k 149, 21);

9 *Benedix* — Roderich B. (1811—1873), německý dramatik;

12 *vysoká přeseň lásky* — název užívaný pro biblickou píseň Šalomounovu;

15 *Eduard von Hartmann* (1842—1906), německý filosof pesimista napsal r. 1874 pamflet Shakespeares *Romeo und Julia*;

30 — *půjdeš s Parisem . . . žebrej!* — zde i dále citováno z překladu Františka Douchy z r. 1872;

164, 17 *najme na něho traviče* — narážka na slova hraběnky Kapuletové, jedn. III, výj. 5, ř. 4—7: . . . Zjednám kohos v Mantově, kde vyhnaný ten žije odběhlík, — by upravil mu nezvyklý tak doušek;

19 *Dnes vybledá . . . Romea na silici* — jedn. II, výj. 4, ř. 5, jedn. III, výj. 2;

22 *bigamie* — (fec.) dvoježenství;

- 25 *budí v ní smyslnost* — míněna slova: „Aj,“ pravil muž, „ty padáš na tvář? Budeš ty padávat na znak, moudřejší až budeš, viď, Julinko?“ (str. 15, ř. 17—20) a obdobně na téže str. ř. 33—35;
- 26 *Sardou* — viz vysv. k 149, 12; *Augier* — Emile A. (1820—1889), francouzský dramatik, autor sociálních komedií; *Dumas syn* — viz vysv. k 153, 25;
- 167, 1 *jako v české národní písní . . . kostelíčkem* — „Panny z kostela jdoucí“, Erben, Prostonárodní české písně a říkadla, 99;
- 13 *cicisbeo* — (ital.) galán, záletník, domácí přítel;
- 168, 23 „*dem wälschen Mädel*“ — (něm.) vlašskému, t. j. italskému děvčeti; v šovinistickém německém nazírání to znamenalo děvče zrádné;
- 26 *Moltke lásky* — strateg v milování; *Moltke* — viz vysv. k 71, 10;
- 169, 8 *jistou . . . prostonárodní „romanci“* — „Zámělu“, Erben, Prostonárodní české písně a říkadla, str. 99;
- 29 *příklad Jakoba . . . sedm let* — po sedmi letech služby dal Lában Jakobovi starší dceru Liu a teprve za týden potom mu dal mladší Rachel, kterou Jakob miloval; musel však za ni sloužit dalších sedm let. (1. kn. Mojžíšova, kap. 29);
- 170, 11 *Reichsstrafgesetzbuch* — (něm.) říšský trestní zákoník;
- 21 *Imogen* — hlavní ženská postava Shakespearova dramatu „Cymbelin“, krásný typ věrné ženy;
- 22 *Kordelie* — nejmladší, ušlechtilá dcera krále Leara v Shakespearově dramatu;
- 22 *Volumnia* — matka Coriolana, hlavního hrdiny stejnojmenného Shakespearova dramatu;
- 171, 1 *jux* — viz vysv. k 95, 13;
- 9 *panu Kolárovi staršímu* — Josefu Jiřímu K., viz vysv. k 116, 9;
- 19 „*Toť mouřenín . . . znám*“ — překlad Jakuba Malého z r. 1843, str. 37; mouřenínův příjezd ohlašovaly fanfáry;
- 22 „*poštovní knížka*“ — poštovní kalendář s různými příběhy a anekdotami ze života poštovních zaměstnanců; roznášeli jej listonoši k Novému roku;
- 26 *stará Posjpalka* — žena Ignáce Posjपालa, člena venkovské divadelní společnosti;
- 27 *v Tylově „Husu“* — v dramatu napsaném r. 1848;
- 27 „*Praměti*“ — truchlohra o 5 jedn. od Franze Grillparzera s motivem dědičné viny (*Die Ahnfrau* z r. 1816);
- 28 *komik pan Palla* — Hynek P. (1837—1897), člen Švandovy plzeňské společnosti;
- 32 „*Mlynář a jeho dítě*“ — viz vysv. k 155, 1 a n.;
- 172, 1 *Radecký* — Jan Josef Václav R. (1766—1858), rakouský polní maršálek;

- 12 *Prokop* — Josef Alois P. (1809—1862), herec a ředitel první české cestující divadelní společnosti, založ. r. 1849;
- 25 *enfase* — (z řec.) důraz;
- 26 „*Slepý mládenec*“ — romantická činohra o 3 jedn. od Jos. Kaj. Tyla z r. 1836;
- 28 *pan Kosina* — komik Hynek K., otec herce Josefa Kosiny;
- 28 „*Debara*“ — činohra o 4 jedn. od J. H. Mosenthala; hrála se v překladu J. J. Kolára po prvé 3. 3. 1850;
- 30 *pan Rott* — buď Emanuel R., nejdříve člen společnosti Zöllnerovy, potom Prokopovy, nakonec ředitel společnosti vlastní, nebo Jan R. (1853—1943), působící tehdy rovněž u venkovských společnosti;
- 30 „*Onklady a láska*“ — truchlohra „Kabale und Liebe“ o 5 jedn. od Ch. F. Schilleraz r. 1784, hrála se u nás po prvé v překladu J. J. Kolára 23. 11. 1851;
- 32 *pan Bil* — Erazim B. (1811—1875), nejdříve člen Hybnerovy společnosti spolu s Kaj. Tylem, za ředitelství Štěpánkova člen pražského divadla, dále člen plzeňské Zöllnerovy společnosti a v l. 1862—1867 herec divadla Stavovského;
- 32 „*Magelona*“ — tragédie J. J. Kolára s látkou z doby Rudolfovy, po prvé 2. 2. 1852 ve Stavovském divadle;
- 33 *píkbard* — (z lat.) přezdívká pro České bratry;
- 35 *Doubravský* — Petr D. (1841—1887), člen čes. opery od r. 1865, vystupoval později také v činohrách jako episodista;
- 37 „*Bodří venkované*“ — veselohra o 5 jedn. od V. Sardoua; hrála se v překladu J. Počáteckého po prvé v Prozatímním divadle 27. 2. 1867;
- 173, 1 *Chramosta* — Josef Ch. (1829—1895), český herec, nejdříve člen společnosti Prokopovy, r. 1852 byl Stögrem angažován k pražskému českému divadlu;
- 6 „*Monika*“ — tragédie J. J. Kolára z r. 1847 s dějem z doby třicetileté války;
- 6 *Hypolit* — šilený bratr Moničin; hrával jej Karel Šimanovský;
- 7 „*Milí... nasytíme!*“ — v originálu toto místo zní: „Pojď, starý husito, hladový žaludek krví si nasytíme“ (jedn. II, výj. 3, str. 57);
- 9 *v první době Thoméovi* — v letech 1859—1864, kdy Thomé řídil nejdříve Stavovské divadlo a pak po otevření divadla Prozatímního r. 1862 oba ústavy společně až do velikonoce 1864;
- 11 *Boschetti* — německý herec, přišel ze Solnohradu a působil u Prozatímního divadla v oboru starých komických otců v l. 1862—1864;
- 12 *Boschettiová* — Terezie B. (1845—1919), česko-německá pěvkyně, u pražského divadla působila od r. 1862;

- 16 „*Rigoletto*“ — opera o 4 jedn. od G. Verdiho. Na špatný první překlad textu F. M. Piave od Bolhradského narážel J. Neruda již ve feuilletonu z 21. 8. 1864 (viz Čes. div. II, str. 410);
- 28 „*Lucia*“ — viz vysv. k 20, 21; *Bidebent* — starý vychovatel Luciin;
- 174, 1 „*Ať žijou všechny vojáky!*“ — podle překladu J. J. Kolára má volat v I. jedn., výst. 1 starý vysloužilý Ruysum: „Na všechny vojáky! Ať žijou vojáci!“ a voják Buyk odpovědět: „Všichni vojáci!“, což všichni na konec opakují;
- 2 „*Egmont*“ — Goethovo drama o nizozemském boji za svobodu, v překladu J. J. Kolára 26. 12. 1858 ve Stavovském divadle;
- 8 „*Černoborka . . . kat*“ — spr. „Kouzelnice Černoborka a kutnohorský kat“, činohra o 5 jedn. od J. J. Šantla z r. 1844, Stavovské divadlo 18. 1. 1846; *Šantl* — Jan Nep. Jiří Š. (1798 až 1858), český dramatický spisovatel;
- 9 *p. Poldák* — Karel P., člen činohry;
- 9 *pan Košner* — Jan K., člen společnosti Švandovy, později měl společnost vlastní;
- 23 „*Chudý písmičkář*“ — hra o 4 jedn. od Rud. Kneisla, hrála se v překladu J. M. Boleslavského;
- 175, 1 „*Návrat . . . do vlasti*“ — spr. „Karla XII. navrácení se do vlasti“, veselohra od franc. dramatika Botha, u nás se hrála v překladu Kl. Pünera;
- 176, 3 „*různých ostatních stran*“ — strany staročeské, viz vysv. k 65, 14;
- 12 *par excellence* — (franc.) v pravém slova smyslu;
- 19 *Grosse Fehler . . . Blechen* — (něm.) Velké chyby a zločiny se přikrývají zlatým plechem;
- 25 *Karel Čech* (1844–1895), český operní pěvec, basista (viz obr. příl. č. 17);
- 26 *Josef Lev* — viz vysv. k 7, 2 a obr. příl. č. 2;
- 27 *hrabě Luna* — v opeře „*Troubadour*“ od G. Verdiho, sok Manricův v lásce k Leonoře (viz vysv. k 21, 10);
- 29 *vojvoda* — Don Alfonso, vévoda ferrarský v Donizettiho opeře „*Lucrezia Borgia*“;
- 30 *Tausendmark* — zrádný pražský měšťan něm. národnosti, který unese české dívky a vydá je Braniborům;
- 177, 1 *Smetanovi „Braniboři“* — opera z r. 1863 na libreto Karla Sabiny;
- 2 „*Figarova svatba*“ — komická opera o 4 jedn. od W. A. Mozarta z r. 1786 podle Beaumarchaisovy veselohry; *všiml sobě . . . ženy* — v úloze hraběte Alnavivý;
- 5 *Janůf* — hlavní mužská role Moniuszkovy opery „*Halka*“; *Halka* zešlil, když ji opustí panský svůdce;

- 7 *Nevers je pořád zasnouben* — katol. šlechtic v Meyerbeerově opeře „Hugenoti“ je zasnouben s Valentinou, dcerou katol. pána Saint Bris, která však miluje hugenota Raoula;
- 11 *Adolf Čech* (1842—1903), sbormistr a kapelník českého divadla, viz obr. pil. č. 17;
- 20 *Ehrenbergova* — viz vysv. k 116, 8;
- 21 *Sparafucile* — najatý vrah ve Verdiho opeře „Rigoletto“;
- 21 *Gilda* — dcera dvorního šaška Rigoletta v stejnojmenné opeře G. Verdiho;
- 25 *Vitálka* — Giuseppina Vitaliová, nar. r. 1846, operní pěvkyně; vystupovala v české opeře jen v pohostinských hrách v l. 1867—1871;
- 25 *Bubeníčková* — Emilie B. zpívala na českém divadle v r. 1870;
- 25 *Ricci* — Lella R. (1850—1871), operní pěvkyně; zpívala u nás v dubnu a v květnu 1871;
- 25 *Sittova* — Marie S.-Petzoldová (1852—1907), nejzasloužilejší zpěvačka v dějinách české moderní opery, neboť vytvořila všechny sopránové role Smetanových oper;
- 29 *Torquemada* — Tomáš z Torquemady (1420—1498), velký španělský inkvizitor;
- 31 „*Fidelio*“ — opera Ludwiga van Beethovena;
- 32 *Lukes* — Jan Ludevít L. (1824—1906), operní pěvec tenorista, angažovaný k českému divadlu teprve za éry Smetanovy r. 1867;
- 32 *Malvoglio* — jeden ze dvou vrahů ve Flotowově opeře „Alessandro Stradella“ (Neruda tu sám opravuje chybný tvar něm. originálu Malvolio na správný italský);
- 36 *Fada . . . roza-Sandorovská* — uherský bandita Róza Sándor žil v letech 1813—1867 (viz Richtrovo zpracování z maďarštiny Roza Šandor, bandita uherský, Litomyšl 1869, a román Mórice Zsigmonda);
- 178, 1 *Lucrezia Borgia* — viz vysv. k 176, 29;
- 6 *Švýcarský vojt* — Gessler, postava tyрана z opery „Vilém Tell“ od G. Rossiniho podle Schillerova dramatu; *vojt* — čes. obyčejně fojt, rychtář, správce šlechtického panství, vykonavatel soudní moci; *Tella* zpíval v těch letech Josef Lev;
- 9 *Rückanfova* — Terezie R. vystupovala na českém jevišti v l. 1866 až 1869, *Vdovoud* — Helena V. v letech 70.; obě zpívaly úlohu Tellova synka Gemmya;
- 12 *Almamen* — důvěrník maurského krále Boabdila a otec Lejly, hlavní postavy Bendlovy stejnojmenné opery, horlivý vyznavač izraelské víry; *zabodnul vlastní dceru* — za to, že přijala víru křesťanskou a vstoupila do kláštera;
- 13 *Blažková* — Věkoslava B.-Ressová (1841—1873), dramatická pěvkyně éry Smetanovy. Působila na českém divadle v l. 1867 až 1872;

- 13 *Saint Bris* — katolický šlechtic a guvernér Louvru v Meyerbeerově opeře „Hugenoti“, viz vysv. k 177, 7; *zastřelil dceru* — ranou, která patřila jejímu milenci Raoulovi;
- 15 *ke Kominálkům* — viz vysv. k 161, 32;
- 15 „*Husitská nevěsta*“ — opera od Karla Šebora z r. 1868;
- 16 *Krávoj* — pohanský lech a velmož strany Drahomířiny v romantické opeře „Drahomíra“ od Karla Šebora;
- 19 *Silva* — Don Ruy Gomez de S., španělský šlechtic ve zpěvohře G. Verdiho „Ernani“, složené podle Hugova dramatu „Hernani“; *Elvira* — jeho neteř a snoubenka; *Ernani* — bandita;
- 20 *Ankarström* — důvěrník krále švédského Gustava III. ve Verdiho opeře „Gustav III.“ (jinak „Maškarní ples“); kralovrahem se stane, když odhalí vzájemnou lásku krále Gustava a své ženy Amalie;
- 24 *Pietro* — jeden z rybářů v Auberově zpěvohře „Němá z Portici“; *Mazaniello* — neapolský rybář, hlavní postava opery;
- 26 *Grund* — Arnošt G. (1844—1918), byl členem české zpěvohry v letech 1865—1868;
- 26 *Souček* — Julius S. (1831—1874), tenor Prozatímního divadla od r. 1869;
- 30 *Liborin* — myslivecký mládenec v opeře „Čarostřelec“ od K. M. Webra;
- 31 *Křtín* — Rudolf K., jeden z nejstarších členů Prozatímního divadla, kromě menších úloh činoherních byl stálým inspicientem v letech 60. a 70.;
- 33 *Bertram* — ďábel v Meyerbeerově opeře „Robert ďábel“, který svádí jako zrádný přítel svého syna Roberta, vévodu normandského;
- 179, 3 *Přícházím . . . nemilý* — myšlenka vyslovená dvakrát v Schillerově dramatu „Valdštýnova smrt“ (Gordonem v jedn. IV, 8 a Deverouxem v jedn. V, 2);
- 10 *křtil své páté dítě* — Manču, která se narodila počátkem června 1874;
- 183, 14 *30. rok básnické produkce* — od r. 1848, viz posl. odstavec feuilletonu;
- 18 *František Haisz* (1818—1899), pražský lidový písničkář; viz jeho paměti vydávané Č. Zibrtem v Českém lidu od r. 1908;
- 30 *Alfred Waldau* (1837—1882), pražský německý spisovatel a novinář, viz Podobizny II, str. 25—28; *Böhmische Naturdichter* — studie o českých samoučích s překlady jejich básní vyd. 1860 (citováno se str. 142—144, totéž místo v Lumíru 1877, str. 11);
- 184, 20 *Pepita* — de Oliva (naroz. 1830), slavná španělská tanečnice královského divadla v Madridě, známá od r. 1856 i pohostinskými výstupy po celé Evropě;

- 23 *bard* — keltský národní pěvec;
- 25 *Liliputáni v filii národní poesie* — trpaslíci mezi národními básníky;
- 27 *František Chluddek* (1829—1861), první český dělnický básník samouk;
- 29 „*i tací kulicbové musí být!*“ — nepraví Shakespeare, nýbrž Goethův Faust Markétce o Mefistovi v zahradní scéně;
- 33 „*oráč ayrshirský*“ — tak byl nazýván *Robert Burns* (1759—1796), skotský básník lidového tónu, podle kraje na levém břehu řeky Ayru v jihozápad. Skotsku, kde sám hospodařil na svém statku;
- 36 *Zachariáš* — Justus Friedrich Wilhelm Z. (1726—1777), německý básník;
- 185, 2 *A. W. Schlegel* — August Wilhelm S. (1767—1845), německý básník a literární vědec; *Ein wandernd Leben gefällt der freien Dichterbrust* — (něm.) Tulácký život se líbí volné hrudi básníka (*Gedichte, Arion*);
- 6 *Geibel* — viz vysv. k 86, 22;
- 7 *Fremde Länder . . . zubaus* — (něm.) Cizí země a řeči nechť zkoumá s ochotnou horlivostí, ať je doma na severu nebo pod palmami;
- 13 *sklepník Fiala* — dopustil se hrozné vraždy 11. prosince 1865 v Praze (viz obraz. příl. č. 18 a Nerudův feuilleton ze 17.12.1865);
- 20 *O wüsstest . . . und musstest!* — — (něm.) Ó kdyby tak všichni věděli, jak strastiplný je život básníka! Jak ho rmoutí, že jeho dílo zůstalo tak vzdáleno toho, čím se stát mělo, mohlo a muselo! — —
- 31 *Nirvana* — vl. Nirvánam, v buddhistickém náboženství stav spasení, ve kterém se živý člověk osvobozuje od nutnosti narodit se k novým útrapám; *Sansara* — spr. Samsára (sanskrt), koloběh životů při převtělování;
- 186, 15 *tři studné jeho zpěvů* — místa, kde se daly písničky koupit; *zpěv o Barbofe Ubrykové* — podnětem byla skutečná událost v Polsku v Krakově, která velmi rozrušila světovou veřejnost; 21. 7. 1869 vyšlo najevo, že tam v klášteře karmelitánek byla řadu let hlady mučena provinilá jeptiška, až zešilela. Srv. obr. příl. č. 19 a Nerudovu brožuru *Šílení v klášteřích* z r. 1870 v Epištolách svobody;
- 188, 32 *má posteklejší zub* — je zlostná, svárlivá;
- 189, 7 *rusíny* — spr. „rusiny“, výložky visící z rukávů;
- 13 *Jezovitská zahrada* — (spr. Jezuitská) v Praze III, na Malé Straně v Novodvorské ul., pozdější Gráfovská;
- 14 *k Lajblům* — do bývalého hostince U Lajblů, v Praze II, Žitná čp. 1701—15 (viz obr. příl. č. 20);
- 14 *divínace* — (z lat.) viz vysv. k 65, 12;

- 16 *perunovská roztrpčenost* — hněv hromovládce, pohanského boha Peruna;
- 17 *kastalský* — dívčí, název podle posvátného pramene delfského, kam se prý vrhla dívka Kastalia; byl pokládán za zřídlo básnického nadšení;
- 27 *Dumas* — Alexandre D. mladší, syn (viz vysv. k 153, 25); „*Cizinka*“ — jeho drama z r. 1876;
- 190, 7 *ledyž umřel stařítký Palacký* — 26. května 1876 ve věku 78 let;
- 9 *historiograf* — (z řec.) dějepisec; Palacký byl jím jmenován usnesením sněmu r. 1827, aby napsal vědecké dějiny království Českého;
- 10 *brabě Chotek* — Karel Ch. (1783—1868), nejvyšší purkrabí v Čechách v letech 1826—1843; *brabě Sternberk* — František Š. (1763—1830), s nímž seznámil Palackého Josef Dobrovský;
- 12 *Malice česká* — viz vysv. k 52, 14; Palacký byl jejím jednatelem v r. 1832;
- 13 *přebled ouředníků a dvorních* — myšleno Palackého dílo *Přehled nejvyšších důstojníků a ouředníků zemských i dvorských v království Českém*, vyd. r. 1832 péčí Matice;
- 191, 6 *gloriola* — (z lat.) svatozář, slavozář;
- 192, 1 *Václav Štulc* (1814—1887), viz vysv. k 66, 15; Neruda poznal V. Štulce za studií jako katechetu. Tehdy si ho vážil tak jako jiní studenti pro jeho statečné vlastenectví;
- 4 *svazek „básní“* — sbírka má název *Básně*;
- 9 *pěťmacíťma* — dvacet pět;
- 10 *kaplánkem* — v Kvílicích u Slaného v l. 1839—1843;
- 11 *první tenoumká knížka* — Pomněnky na cestách života z r. 1845;
- 193, 20 *Ne vše zlatem . . . had* — XLII. básně Pomněnek, v 2. vyd. na str. 92;
- 27 *v kladenské škole* — Štulc pocházel z Kladna, kde chodil do obecné školy;
- 194, 1 *a co na tvou slávu . . . potomek* — XII. básně v oddílu Pomněnek „*Mé hlasy*“, str. 129;
- 9 *tuchorazský rybník* — jezírko u Tuchoraz, vesničky poblíž Kladna;
- 10 *Debrno* — malá vesnička pod Turskem u Prahy;
- 12 *na filosofii* — byla to vlastně 7. a 8. třída bývalých gymnasií; musel jí projít každý, kdo chtěl studovat na universitě;
- 12 *knížka Lubomírská* — Jerzy L. (1817—1872), polský spisovatel a konservativní politik, horlivý hlasatel všeslovanské myšlenky; od r. 1836 studoval na pražské universitě a získal Štulce pro polskou literaturu;
- 17 *Hudlice u Berouna* — rodiště Jos. Jungmanna, který byl profesorem a od r. 1834 ředitelem Akademického gymnasia, kde Štulc studoval a kde byl později katechetou;

- 18 *Koalice* — viz vysv. k 192, 10;
- 26 „... útoky ... na světe našeho ...“ — narážka na Arbesův spisek *Lež a pravda o Janu Nepomuckém* z r. 1870;
- 32 *Stolista růže* — spr. *Růže stolista*, básnická sbírka Frant. Lad. Čelakovského z r. 1840;
- 195, 1 *Lžimoudrota ... údoby* — viz XXXV. básně v odd. Pomněnek „*Mé vzdechy*“, str. 88;
- 6 *Svdru ... lev!* — viz XXIII. básně oddilu „*Mé hlasy*“, str. 134;
- 18 *Kdes byl ... od Tebe* — viz XXXIV. básně odd. „*Mé vzdechy*“, str. 88;
- 196, 3 *Svatováclavský kalendář* — doplň: na obyčejný rok 1874;
- 3 *Kulda* — Beneš Metod K. (1820—1903), katolický kněz, spisovatel a sběratel moravských pohádek;
- 4 *Skočdopole* — Antonín S. (1828—1919), katol. kněz, prof. bohosloví v Čes. Budějovicích;
- 6 *Pouť na Vranov* — v uvedeném kalendáři str. 37—44; *Vranov* — poutní místo na řece Dyji na Moravě s mariánským chrámem; pouť tu bývala 6. července;
- 8 *Jan Soukop* — nar. 1826, farář v Doubravici u Rájce, autor oslavné básně „Ejhle svatý Velehrad už září“ z r. 1863;
- 8 *Postila Frenclova* — Innocenc Antonín F. vydal trojdílnou *Postilu* v l. 1854—1857; v ní četl Kazimír Příběh o dobrém pastýři a ten jej obrátil;
- 11 *založil katolicko-politickou jednotu atd.* — pomohl mu při tom místní kněz; kněží tehdy zakládali mnoho podobných bojovních spolků;
- 13 *Zeměpis* — básně ve *Svatováclavském kalendáři* na r. 1874, str. 44;
- 15 *Moravský Krumlov* — město jižně od Brna, mělo tehdy židovskou obec;
- 20 *Ivančice* — jihozápadně od Brna, proslulé pěstováním chřestu;
- 197, 12 *Střelec* — *Svatováclavský kalendář* na r. 1874, str. 65;
- 13 *Svědomí* — *Svatováclavský kalendář* na r. 1874, str. 67—69;
- 198, 2 „*kobinoor*“ — spr. Kóh-i-núr (per.), hora světla, jméno jednoho z největších diamantů na světě;
- 3 *Záboj* — básně z rukopisu *Královédvorského* o vítězství *Záboje a Slavoje* nad cizákem *Lučkem*;
- 11 *Mekka* — v záp. Arabii, rodiště Mohameda, zakladatele islámu, poutní místo mohamedánů;
- 12 *Pinkafeld* — městečko v Uhrách na štyrských hranicích;
- 199, 17 *pachydermata* — tlustokožci, starší jméno mnohokopytníků s tlustou kůží;
- 18 *iguanoodon* — vymřelý rod plazů z řádu *dinosauria*, u něhož značně vynikají znaky ptáčí;

- 22 *Říman Cato* — Marcus Porcius C. (234—149), první historický spisovatel římský, píšící jazykem latinským; nazýval ten dům „smutným domem“ — ve spise De agricultura (lat., O rolnictví);
- 24 *Hippokrates* (460—377), nejslavnější lékař starověkého Řecka;
- 27 *Plinius* — Gaius Secundus P. (23—79), římský spisovatel, nejúčenější Říman své doby; *H. N. VIII, 77* — spr. N. H., t. j. Naturalis historia (lat.), Dějiny přírody (o 37 knihách) se zřetelem k praktickému životu; kniha VIII—XI obsahuje zoologii;
- 29 *bachor* — tlačěnka nebo velké jelito; *cerbulát* — jitnice s mozečkem nebo vuřt;
- 30 *lapillo* — (ital.) název pro uzenu podobnou tlačence;
- 200, 21 *Skopce . . . nebeskou sbíř* — v astronomické části na začátku kalendářů;
- 26 „den zdrželivosti“ — nejí se maso; „zároveň i týmy“ — jí se jen třikrát denně a jen jednou dosyta při libovolném pokrmu;
- 26 *co se týle prorokování pověrností* — kalendáře mívaly u jednotlivých měsíců vždy odstaveček Počasi, který vždy stejně začínal: Dá-li Pán Bůh . . . ; „bude . . . vyrovnán“ — Čechů s Němci, k němuž stále nedocházelo;
- 201, 3 *Poutník . . . na . . . rok 1876* — sedmý ročník tohoto kalendáře;
- 4 *Skočdopole* — viz vysv. k 196, 4; *Kulda* — viz vysv. k 196, 3;
- 6 *každé chudé rodině je nakonec pomozeno* — narážka na povídku Svätý Mikuláš na str. 13—20;
- 8 *O každém „knotru Bumbalovi“ . . .* — narážka na povídku na str. 50 Právzor opilcův, kde žena vyléčí muže z opilství tím, že mu ukáže prasata, opilá spláškami z lahví od kořalky;
- 16 *na stránce 27 macecha* — básně Macecha od Josefa Přibila;
- 202, 3 *kébe* — spr. nekhebe (hebr.) žena; *rebach* — (hebr.) zisk; *kébal* — (hebr.) nevěsta;
- 4 „*Kott der Kerechte*“ — židovsky vyslovené Gott der Gerechte (něm.) Bůh spravedlivý;
- 5 „*vaj gefriren*“ — z něm. wehgeschrien, volně česky: ó běda!
- 8 *Splafený* — básně na str. 94, označená ♂ m. p.; *Z pikantního jejího obsahu* — vypráví o židovi, který chtěl na jarmarce hodně vydělat, a proto na slabého Martina naložil těžkou krosnu plnou sklenic; když mu nechtěl ulevit, Martin se rozzuřil, sklenice potloukl a soud, kam si šel žid stěžovat, rozhodl v Martinův prospěch;
- 203, 3 *před bitvou u Slavkova* — viz vysv. k 113, 26;
- 3 *Kamenice* — městečko u Jihlavy;
- 9 *kaput* — (z ital.) kabát;
- 10 „*Maitre bon* (franc.) . . . *brav*“ (něm.) — „Dobry mistr . . . a hodny“;
- 205, 14 *analýsis* — (z řec.) rozbor;

- 21 *Fliegende Blätter* — viz vysv. k 78, 24;
- 27 „*Na úsvitě*“ — román z r. 1864;
- 27 *Rudolf Mayer* (1837—1865), předčasně zemřelý básník veršů melancholických, vlasteneckých a sociálních; „*V poledne*“ — sociální báseň, vyšla ve 4. roč. almanachu Máje r. 1862, knižně v posmrtné sbírce *Básně* z r. 1873;
- 28 „*Zvečera*“ — v Polákových básních z r. 1862, str. 3;
- 28 „*V noci*“ — drobná báseň ve sbírce *Z máje žití* z r. 1871;
- 29 *Just* — Eduard J. (1836—1879), humorista;
- 29 *Vlček* — Václav V. (1839—1908), romanopisec a redaktor časopisu *Osvěta*; „*Po pálnoci*“ — jeho velký historický román z r. 1863;
- 31 *Mühlsteinova* — Berta M. (1847—1887), autorka básní a povídek; „*Na jaře*“ — tři náladové básně, *Květy* 1871, str. 219;
- 31 *Stankovský* — Josef Jiří S. (1844—1879), dramatický spisovatel; „*V pátek*“ — veselohra z r. 1867; „*O Silvestru*“ — jednoaktovka z r. 1868;
- 32 *Chmelenský* — Josef Krasoslav Ch. (1800—1839), obrozenecký básník, přítel Čelakovského; „*Po nemoci*“ — znělka, *Vybrané spisy* I, 1870, str. 67;
- 32 *Jablonský* — Boleslav J., viz vysv. k 34, 6; „*Při primici*“, *Básně* 1864, str. 152;
- 206, 1 *Adamec* — Karel A. (1838—1865), předčasně zemřelý povídkář;
- 1 *Bělobrobský* — Vojtěch B., vl. j. Vejškrab (z něm. Weissgrab, 1839—1869), zapomenutý učitel a básník;
- 3 *Klicpera* — Václav Kliment K. (1792—1859), český dramatik; „*Rok po smrti*“ — „duchová“ hra z r. 1825;
- 4 *Langer* — Josef Jaroslav L. (1806—1846), předčasně ztroskotaný básník;
- 5 „*U okna*“ — arabeska, knižně *Arabesky* z r. 1863 (viz *Arabesky* v *KK*, str. 84—96);
- 6 „*U panských dveří*“ — povídka z r. 1866, vyšla v knize *Tři povídky* od Vítězslava Háška r. 1870;
- 6 *Picek* — Václav Jaromír P. (1812—1869), populární písničkář; „*U kolébky*“ — *Pisně* 1866, str. 21; „*Za borami*“ — tamtéž str. 42;
- 8 *Šembera* — Vratislav Kazimír Š. (1844—1891), novinář, Nerudův důvěrný přítel; „*V cirku*“ — báseň ve sbírce *Z mladých řáder* 1863, str. 19—21;
- 8 *Krajník* — Miroslav K. (1850—1907), básník a povídkář; „*Na židovském hřbitově [na Starém městě]*“ *Básně* 1870, str. 178—179;
- 9 „*Na brodech indiánských*“ — *Básně* 1875, str. 34;
- 10 *Peřka* — Bedřich P., autor říkáněk, písní a her pro mládež;

- 11 *Stranč* — Antonín Š., humorista a překladatel; „*Doma i za mořem*“ — překlad sbírky polských povídek od Jana Dobrzaňského z r. 1863—1864;
- 12 *Göbl* — František Jan G. (1829—1899), povídkář a redaktor; „*V domě a na náměstí*“ — arabeska, Sběrka povídek a arabesk 1864, str. 177—190;
- 15 „*Na hory*“ — lyrická báseň, *Písně* 1856, str. 82;
- 16 *Koubeček* — viz vysv. k 26, 3; „*Na Lochotínské sady*“ — čtyřverší, *Sebrané spisy* 1857, I, str. 53;
- 17 „*Na ní v létě*“ — cyklus čtyř znělek, *Vybrané spisy* Chmelenského 1870, str. 219—221;
- 18 *Šnajdr* — Karel Sudimír Š. (1766—1835), obrozenský básník směru Čelakovského; „*Na potomky*“ — *Básně* 1869, str. 8;
- 19 *Vuň* — Rudolf V., autor divadelních her; „*Bez blavy a bez srdce*“ — veselohra z r. 1869, *Čes. Th. III*, Nov. div. hry, sv. 10;
- 20 *Patrčka* — Michal Silorad P. (1787—1838), obrozenský básník samouk;
- 20 *Hanka* — Václav H. (1791—1861), básník a sběratel lidové poesie;
- 20 *Jan Palacký* — viz vysv. k 67, 22;
- 22 „*Za půl hodiny*“ — novela, *Obrázky života* I, seš. 9, 17. 10. 1859, str. 350—353, viz *Arabesky* str. 322—342;
- 23 „*Pro jediné slovo*“ — (spr. . . slovo!), povídka, *Kusy mého srdce*, 2. díl *Sebraných spisů* z r. 1857, viz *KK*, str. 354;
- 24 *Rubeš* — František Jaromír R. (1814—1853), humorista, autor deklamovánek; „*Dluhy mít je dobrá věc*“ — spr. „*Dluhy mít dobrá věc*“, deklamovánka, *Spisy* 1861, str. 263—272;
- 24 *Veselský* — Petr Miloslav V. (1810—1889), kutnohorský učitel; „*Ukradený střevec*“ — anebo *Pravý důkaz věrnosti*. Starodávni povídka, *Večerní vyznění*, Tábor 1834;
- 25 *Hovora* — Janko H., první pseudonym mladého Jana Nerudy (do r. 1859); „*Negativní podřev*“ — dosud nenalezeno;
- 25 *Veselý* — Jan Z. V. (1854—1905), novinář, divadelník a plodný překladatel; „*Zapomněl své rukavice*“ — veselohra z r. 1870;
- 26 *Kubánek* — Vilém K., divadelník; „*Nechce tančit*“ — dramatický žert z r. 1870, *Div. och.* sv. 23;
- 29 „*Či jsem já to?*“ — básně napsaná v Paříži, otištěná v almanachu *Máj* 1859; *Frič* — Josef Václav F. (1829—1891), spisovatel a politik;
- 29 „*Pomozte mi!*“ — Heydukovy básně II, 1865, str. 73;
- 30 „*Já mám příjem*“ — aktovka z r. 1867; *Šamberk* — František Ferdinand Š. (1839—1904), herec a dramatik Prozatímního divadla (viz vysv. k 158, 10);

- 31 „*Náš dědeček*“ — povídka, vyšla v Lumíru I, 1863, str. 436, knižně Tři povídky r. 1870;
- 33 „*Srdce mé babičky*“ — spr. „Srdce babičky“, překlad francouzské veselohry od D. Moltke, Div. bib. sv. 93, vyd. r. 1869; *Turnovský* — Josef Ladislav T. (1837—1901), spisovatel, herec a novinář;
- 34 „*Vlčovní svatí*“ — název vytvořený Nerudou; Štulc (viz str. 192) napsal životopisy asi dvanácti světců;
- 35 „*Sv. Václav*“ — legenda otištěná původně v Čechoslavu z r. 1821, str. 121, později ve sbírce Balady, romance a písně, 1873, str. 62; *Jan z Hvězdy* — pseudonym Jana Jindřicha Marka (1801—1853), buditeleského kněze a spisovatele;
- 36 „*Přemysl Otakar Velký*“ — velká epická skladba v cyklu Přemyslovci z r. 1839; *Vocel* — Jan Erazim V. (1803—1871), český básník a archeolog doby obrozenecké;
- 36 „*Staroměstská věž*“ — otištěna v České včele 1838; *Trojan* — František Břetislav T. (1816—1883), politik, činný v mladších letech i literárně;
- 37 „*Rakovník*“ — Básně 1873, str. 48—65; *Havelka* — Matěj H. (1808—1892), právník a veršovec;
- 207, 2 „*Patro červených korálů*“ — Štalcova kniha modliteb z r. 1859; *je jich přes dvacatero* — přesně: 24;
- 3 *Ublif* — Josef U. (1822—1904), český pedagog a básník;
- 7 *Züngerl* — Emanuel František Z. (1840—1894), spisovatel, dramatik a překladatel; „*Mým přátelům*“ — vlastenecká báseň, Básně 1868, str. 53—55;
- 9 *Kamarýt* — Josef Vlastimil K. (1797—1833), obrozenecký básník, přítel Čelakovského; „*Na mou Umku*“ — první tištěná báseň Kamarýtova, Rozmanitosti 1817, E, 69;
- 10 „*Kusy mého srdce*“ — sbírka povídek z r. 1844;
- 211, 2 *Mises* — pseudonym Gustava Theodora Fechnera (1801 až 1877), německého fysika a filosofa, zakladatele psychofysiky;
- 8 „*Pražské ulice v zřítí umění*“ — Neruda, Studie, krátké a kratší I, 1876, 185—196;
- 17 *U černého slona* — dům na Staroměstském náměstí č. 629 poblíž paláce Kinských. Dříve se nazýval U duhy;
- 19 „*materialista*“ — zde obchodník s drogami a různými chemikáliemi;
- 212, 14 *roboté krajky* — doslovný překlad z německého Hornspitze, t. j. hroty s nehty; Spitzen znamená německy též krajky;
- 213, 3 *Xenofanes* (mezi r. 580—480 před n. l.), řecký filosof pantheista, tvrdící, že svět je totožný s božskou podstatou;
- 26 *infusorie* — spr. infusorium (lat.) prvek;
- 36 *čivní ether* — (z lat.) kapalina v nervech;
- 215, 24 *skolopendři* — stonožky;

- 216, 7 *polonéza* — polský řadový tanec mírného pohybu v tříčtvrtečním taktu;
- 30 *Mises* — viz vysv. k 211, 2;
- 218, 27 *ve Východní Indii* — nejspíše r. 1857 při dobývání Delhi za povstání posledního mogulského císaře Bahádura; *Vých. Indie* — Přední a Zadní Indie s Malajským souostrovím;
- 219, 8 „*A chlíb svůj v potu tváře jísti budeš!*“ — 1. kn. Mojžíšova, kap. 3;
- 220, 14 *pražský Sokol* — v Sokolské třídě čp. 1437—39 v Praze II;
- 33 *alegorie* — (z řec.) jinotaj; zde znázornění nějaké situace osobou symbolicky ustrojenou;
- 222, 2 *scéna justifikační* — (z lat.) popravni;
- 223, 16 *Bedřich Velký* — Fridrich II., král pruský v l. 1740—1786, známý soupeř Marie Terezie v bojích o Slezsko;
- 224, 4 *trichína* — svalovec, cizopasný červ v těle ssavců;
- 225, 24 *tuš* — (z franc.) sprcha;
- 227, 31 *Lot* — synovec Abrahamův; s ním se odebral nejdříve do Kanaan a pak do Egypta; potom se vrátil do Bethelu a žil v Sodomě, která propadla zkáze; zachránil se v Zoaru a odešel do hor;
- 228, 8 *Luther* — Martin L. (1483—1546), německý náboženský reformátor;
- 8 *Mübra* — obec v durynském Meiningenu; žil tam Lutherův otec až do r. 1483, než přesídlil do Eislebenu;
- 9 *Eisenach* — město v Sasku na severozápadním konci Durynského lesa; Luther tam studoval, avšak narodil se v Eislebenu v Prusku, st. od Halle;
- 229, 4 „*Romulus alter erat conditor Romae*“ — (lat.) Romulus byl jedním ze zakladatelů Říma; *starý cukrář v Římě* — chybný překlad vznikl záměnou příd. jména *alter*, jeden ze dvou, druhý za *altus*, starý a spletením dvou významů podst. jména *conditor*, jenom přízvukem rozlišených, ‚zakladatel‘ i ‚cukrář‘ (Konditor v něm.);
- 6 „*Laeti sitis, pueri, mox curae adierunt*“ — (lat.) „Buďte veselí, hoši, brzy přijdou starosti“; *sitis* — buďte! *sitis* — žízeň;
- 8 „*flekovský*“ — podle populárního hostince U Fleků v Praze II v Křemencově ulici;
- 232, 7 „*Vas is dos? Schund wieder rasmus!*“ — (německý vídeňský žargon) „Copak je to? Už zase rasmus!“;
- 10 *demonstrace Woltmannovy* — demonstrace českých studentů university a akademie umění ve dnech 3.—6. 12. 1876 proti německému historikovi umění Alfredu Woltmannovi (1841 až 1880), který přednášel v Praze v letech 1874—1878 a s oblibou vykládal, že všechno české umění je německého původu (viz Denní zprávy NL 5. a 6. 12. 1876, o účasti Mikoláše Alše srv. Alois Jirásek, Z mých pamětí II, kap. 1, 2);

- 19 *Sebliemann* — Heinrich S. (1822—1890), německý obchodník, archeolog, který r. 1870 zahájil výkopy v Řecku a právě r. 1876 kopal v Mykénách ve východní části jižního Řecka;
- 19 *Argos* — město v krajině Argolis na východě jižního Řecka;
- 19 *Agamemnon* — vůdce výpravy Řeků proti Troji, když trojský král Paris unesl jeho bratru Menelaovi, spartskému králi, manželku Helenu;
- 20 *syna Tantalova* — Agamemnon byl pravnuak Tantalův;
- 20 *Abdera* — řecká osada v starověké Thracii; měla pověst antického Kocourkova;
- 31 *jdí do Abdéry, Ofelie!* — parodie Hamletova výroku „Jdi do kláštera, Ofelie!“;
- 233, 1 *Madame Campan* — Juana Enriqueta Genest (1759—1822), francouzská spisovatelka, zakladatelka výchovného ústavu pro dívky v Saint-Germain;
- 6 *tête à tête* — (franc.) důvěrná rozmluva tváří v tvář;
- 7 *o uberských bankocetlích* — papírové peníze vydané r. 1876;
- 8 *o nové ústavě turecké* — z 23. 12. 1876, jež zaručovala úplnou rovnost všech poddaných Porty, tedy i balkánských Slovanů; zůstala však jen na papíře;
- 9 *o couravém psotníku ruské výpravy* — narážka na stále otálení ruské vlády, která váhala v r. 1876 zakročit proti Turkům, utiskujícím balkánské Slovany. K výpravě došlo až r. 1878;
- 11 *Hstka* — hra v karty;
- 20 *Jim . . . sítění*. — parodie veršů Písně harfenistovy z Goethova románu Wilhelm Meisters Lehrjahre;
- 26 *Den páne . . . Libanons* — t. j. den trestu, soudu; parodie slov Izaiáše proroka kap. 2, verš 12, 13;
- 234, 3 *F. Gross* — Ferdinand G. (1849—1900), německý humorista a feuilletonista;
- 13 *table d'hôte* — (franc.) tabule, hostina, při níž mísy kolují;
- 235, 6 *metrická míra* — viz vysv. k 51, 4 a 22;
- 28 *Hattala* — Martin H. (1821—1903), profesor Karlovy university, autor několika mluvníc a studií z oboru jazykozpytu českého a slovanského;
- 31 *neartikulovaný* — (z lat.) nečlánkovaný;
- 33 *Aleutské ostrovy* — jinak Kateřininy, souostroví na sz. Severní Ameriky. Jazyk jeho obyvatel tvoří slova přidáváním přípon k stejnému základu;
- 236, 22 *Forte San Elmo* — tvrz nad západní částí Neapole, odkud je překrásný rozhled na město;
- 24 *Boulevard des Italiennes* — Italská třída v sev. části Paříže;
- 238, 2 *S. Habr* — Sigmund H. (1835—1895), berlínský básník a humorista;

- 2 *od A. Tolstého* — úmyslně voleno ruské příjmení Tolstoj, znamenající „tlustý“;
- 11 *bavelský zhubeněle portmoné* — kolem sv. Havla (16. 10.) se plátila činže;
- 29 *žernosecké* — víno z vinic u Žernosek na pravém břehu Labe poblíž Litoměřic;
- 30 *k Petříkovi* — do vinárny na Perštýně vedle hostince U Nedvídků;
- 240, 25 *Falstaff* — postava komického tlustocha v Shakespearových divadelních hrách Jindřich V. a Veselé ženy windsorské;
- 27 *Dobry Fridolin* — postava z povídky Christopha Schmidta Dobry Fridolin a zly Děťich;
- 242, 1 *asekurace* — viz vysv. k 37, 9; *asekurační* — pojišťovací;
- 13 *italský kařtan* — plody kařtanů v jižní Evropě mají sytější barvu než v krajinách položených severněji;
- 243, 13 *Bogumil Goltz* (1801—1870), německý publicista polského původu;
- 14 *Krása heroická atd.* — podle Goltzova spisu Zur Naturgeschichte und Charakteristik der Frauen z r. 1858 (K dějinám přírody a charakteristiky žen);
- 24 „*beauté de diable*“ — (franc.) doslovně: krása ďábelská;
- 25 *bellezza del asello* — (ital.) doslovně: krása oslička;
- 244, 3 *Michelangelo* — M. Buonarroti (1475—1564), sochař, malíř, stavitel a básník italské renesance;
- 3 *zůstal osklivý* — srv. Nerudovy Studie, krátké a kratší II;
- 12 *juchtová alba* — vázaná do nepromokavé kůže;
- 16 *en face* — (franc.) zpředu;
- 26 *Kant* — Immanuel K., viz vysv. k 74, 6; „*Kritik der Urteils-kraft*“ — Kritika soudnosti, Kantův spis z r. 1790;
- 30 *ptá se Louis Desnoyers* — francouzský spisovatel (1805—1868), ve spise *Les femmes* (Ženy) z r. 1856;
- 245, 3 *Jakob Grimm* (1785—1863), německý badatel v oboru filologie a básnictví;
- 4 *O. Gierke* — Otto Friedrich G. (nar. 1841), německý právník; *knížka . . . o „humoru v právé německém“* — *Der Humor im deutschen Recht*, Berlin 1871;
- 15 *ješit* — spěchat, chvátat;
- 30 „*besthaupt*“ — (něm.) část dědictví, která při smrti poddaného připadala jeho pánovi a často pozůstávala z nejlepšího kusu dobytka;
- 246, 1 „*ius primae noctis*“ — (lat.) právo první noci, znamenalo ve středověku právo pána na první noc s poddanou. Ženich, který tomu chtěl zabránit, musel zaplatit zvláštní poplatek;
- 2 *vojt* — viz vysv. k 178, 6;
- 7 *fendel* — šlechtic, jemuž patřila půda obdělávaná nevolníky;

- 9 *lüneburský* — něm. lüneburský; *Lüneburg* — okres pruské provincie Hannover;
- 18 *Einsiedeln* — poutní místo a sídlo benediktinského opatství ve švýcarském kantonu Schwyz;
- 21 *propinace* — (z lat.) výhradní právo výroby a prodeje lihových nápojů;
- 33 *Sachsenspiegel* — (něm.) Saské zrcadlo, německá středověká právní památka, obsahující zemské i lenní právo;
- 247, 12 *mezi Franky* — mezi obyvateli staré říše Franské, která se teprve v 9. stol. rozdělila na západní (Francie) a východní (Německo);
- 248, 2 *Nedělní kázání . . . nduky* — pro darwinovské feuilletony použil Neruda materiálu z brožurky, kterou mu poslal V. K. Šembera (Dopisy II, č. 24);
- 2 *Darwinova nauka* — právě r. 1871 se znovu rozvířil u nás boj, jehož podkladem byl Döllingerův proces v Mnichově (viz Pražský deník, 6. 5. 1871 a Čas. kat. duchovenstva 1871, str. 321 a n.);
- 249, 2 *jini národové medvěda, pardála . . .* — Anglie na př. má ve znaku tři zlaté levharty v červeném poli;
- 4 *kníže Lev srdce* — anglický král Richard (1157—1199), účastník třetí křížové výpravy;
- 4 *Jindřich Lev* (1129—1195), dobovačný vévoda bavorský a saský, neblaze proslulý vpády do zemi Pobaltských Slovanů;
- 4 *Albrecht Medvěd* (1100—1170), příslušník askánského rodu německé šlechty, kterému založil pevnou moc v marce bramborské na úkor slovanských Luticů a Havolanů;
- 20 *zlaté tele . . . jediné* — touha po zlatě (Podle 2. kn. Mojžíšovy, kap. 32). Stejnou myšlenku má i Nerudův feuilleton z 17. 3. 1872 „Nejnovější idea lidstva“;
- 23 *Bileamova oslice* — jejími ústy mluvil dobrý duch, aby Bileam nesešel s cesty (viz 4. kn. Mojžíš., kap. 22);
- 24 *sv. Antonína dle Stětině* — sv. Antonín Poustevník bývá zobrazován s divokým vepřem, *sv. Lukáš* s býčkem;
- 29 *Orfeus* — podle řecké báje nejstarší pěvec; bývá zobrazován mezi uchlácholenou zvěří;
- 31 „*Vždyť zlato je přelud pouze!*“ — zpívá Robert v siciliáně I. jedn. Meyerbeerovy opery „Robert ďábel“;
- 250, 2 *cislajtaňdk* — přívrženec rakousko-uherského vyrovnání r. 1867 (viz vysv. k 67, 23) čili zastoupení obyvatel Cislajtanie (Předlitavska) na říšské radě; v podstatě „centralista“;
- 2 *federalista* — přívrženec federalismu, směru usilujícího o státoprávní spojení zemí v Rakousku na základě jejich rovnoprávnosti; viz též vysv. k 67, 30;
- 32 *monogamie* — (z řec.) jednoženství;
- 251, 2 *bejl má kanovnícký plášť* — vespod má pěti jasně červené barvy;

- 12 *prusko-francouzská válka* — z r. 1870—1871; české noviny zaznamenávaly v té době detailní zprávy o průběhu krutých bitev, jimiž byli Francouzi donuceni ke kapitulaci (viz vysv. k 163, 7);
- 252, 19 *spirituosa* — lihoviny;
- 253, 5 „*Preciosa*“ — jinak „Spanilé děvče cikánské“, romantická hra o 5 jednáních od P. A. Wolfa, přel. Tyl; premiéra 20. 11. 1831;
- 17 *Nero* — římský císař v letech 54—68; dopustil se za své vlády řady krutosti;
- 18 *Evožení* — jméno manželky Napoleona III., která po pádu císařství r. 1870 usilovala z ciziny o trůn pro svého syna;
- 254, 10 *Tomáš Kempenský* — viz vysv. k 160, 9;
- 18 „*bílým . . . darwinismem*“ — narážka na článek Matěje Procházky v Čas. kat. duchovenstva r. 1871, str. 321 a n.;
- 255, 37 *Palermo* — město na severu Sicílie;
- 257, 18 *chignon* — (franc.) vrkoč zadních vlasů, svázaný do podoby sáčku a upevněný na hlavě hřeběnem;
- 20 *gutaperča* — (z angl.) pružná hmota ze ztuhlé šťávy tropických stromů;
- 258, 2 *i po nějakém Sedanu* — viz vysv. k 163, 7;
- 13 *liguridu* — jinak redemptorista, člen mužské kongregace katolické církve, založené sv. Alfonsem z Liguori v Neapolsku 1732;
- 20 *kněze Auersperg* — viz vysv. k 66, 4;
- 30 *Fleischbeitrag* — (něm.) přídavek masa;
- 263, 6 *Montmartre* — viz vysv. k 69, 8;
- 8 „*není starších Ilebticů . . .*“ . . . *brobník Hamletův* — srv. Shakespearův „Hamlet“, jedn. V, výj. 1;
- 12 *brobník našich původních dramát* — narážka na to, že Prozatímní divadlo dávalo přednost překladům před původní dramatickou tvorbou;
- 13 *Pětkrát si semele* — hra „Mlynář a jeho dítě“ byla dávana obyčejně odpoledne i večer na Všechny svaté a na Dušičky a často ještě 3. listopadu nebo již 31. října;
- 16 *již jsem se jednou přiznal* — na začátku feuilletonu z 3. 11. 1871, viz str. 157;
- 18 *bulka* — viz vysv. k 29, 8;
- 29 *hospodský Blažek* — hrával jej Ant. Pulda;
- 264, 1 *v dřívějších letech* — kdy měli herci nuzné platy a živořili;
- 6 *pan Kolár mladší* — František, viz vysv. k 116, 9;
- 8 *Chramosta* — viz vysv. k 173, 1;
- 9 *Robin* — veselohra o 1 jedn. od J. M. Premayera, přeložil J. Počátecký; měla premiéru 8. 2. 1863;
- 9 *Garrick* — David G. (1717—1779), anglický herec, znamenitý představitel klasických Shakespearových postav; v Robinu se stává Garrick Romeem;

- 13 *působivá scéna* — viz vysv. k 156, 4;
- 16 *paní Malá* — viz vysv. k 115, 37; *sléčna Boubínova* — provd. Bittnerová Maruška (1854—1898), herečka pro obor sentimentální; působila na českém divadle v letech 1873—1877 a 1881—1892;
- 18 „*lásku musí mít, kdo chce slzy žít*“ — parodie slov znárodněle písně „Sil jsem proso na souvrati“;
- 20 *Seifert* — Jakub S. (1846—1910), herec a režisér, od r. 1864 člen Prozatímního a potom Národního divadla, vynikl zvláště jako představitel klasických postav;
- 22 *v poslední scéně* — viz vysv. k 161, 13;
- 26 *kamrtuch* — (z něm. Kammertuch) jemná tkanina, nazvaná podle franc. města Cammericu čili Cambray;
- 35 *mezí vdovami sympatii Čechů k francouzské monarchii* — r. 1873, kdy je psán feuilleton, zemřel v Anglii poslední představitel francouzské monarchie Napoleon III.;
- 265, 1 *Snad spatří . . . nebyly* — Neruda tu žertovně naráží na porážky staročeské politiky v r. 1873 a prorokuje jí brzký pád;
- 5 *sic má . . . s broboři* — vyčiní mu v staročeském Pokroku, viz vysv. k 109, 12;
- 11 *poslední pomazání* — dává kněz posvěceným olejem umírajícímu na místa pěti smyslů podle víry některých křesťanských církví, že se tím nabývá milosti boží k spasení duše;
- 21 *máme vzít prkno . . . dírkou* — viz Hanuš, Bájeslovný kalendář z r. 1860, str 157;
- 28 *jídle* — bílé pečivo z pšeničné mouky ve formě dvojité podkovy, sypané solí a mákem. Jedí se s medem podle lidové pověry, že chrání od hadího uštknutí;
- 30 *pečení kosti všech svatých* — viz vysv. k 40, 15; *pečení dušičky* — viz tamtéž;
- 32 *bromničné koblížky* — pekou se na Hromnice (2. února);
- 266, 9 *Friedrich Schlegl* — (1821—1892), německý spisovatel, psal do Wiener Tagblattu skizzy z vídeňského lidového života, které pak vydal v knize *Wiener Luft* (Vídeňský vzduch); viz Dopisy II, č. 125;
- 11 *Robert ďábel* — viz vysv. k 178, 33;
- 12 *pro scénu s rakvemi* — ve III. jednání, kdy Robert sestoupí do hrobky starého kláštera, aby uzmul ratolest sv. Rosalie;
- 15 *sova* — viz vysv. k 158, 31;
- 24 *Pešková* — Eliška Švandová-P. (1833—1895), vynikající herečka českého divadla v letech padesátých a šedesátých, která odchovala řadu mladších dramatických umělekyní, mezi nimi i Sklenářovou-Malou a Hanu Kvapilovou. Byla to první Marie v „Mlynáři“;

- 24 *Libická* — (Nápravníková) Arnošta L. (1837—1893), česká herečka a později ředitelka divadelní společnosti; v Prozatímním divadle působila jen v letech 1862—1864;
- 25 *Malá* — viz vysv. k 115, 37; *Horská* — Marie H., roz. Kallmünzerová (1847—1917), členka Prozatímního divadla v letech 1868—1873; *Boubínova* — viz vysv. k 264, 16;
- 26 *Kolár* — František K., stálý představitel mlynáře Rychnovského;
- 267, 2 *u Nedvídků* — starobylý pivovar s hostincem v Praze I, Na Perštýně čp. 345—7;
- 18 *nebožtík ředitel Thomé* — František T., Němec, byl třikrát ředitelem Prozatímního divadla, zemřel r. 1872;
- 20 *každý den osm liber many jíst* — po čtyřicet let, když byli Izraelité s Mojžíšem na poušti (2. kn. Mojžíšova, kap. 16); *osm liber* — každý si směl nasbírat gomor many na den (viz vysv. k 52, 4);
- 268, 1 *Slavnost založení* — veselohra o 3 jedn. od G. Mosera, dávana ve smíchovské aréně v r. 1872; v překladu Elišky Peškové, v Prozatímním 28. 10. 1875 v překladu E. Bozděcha;
- 6 *Katynka Heilbroská* — titulní úloha historické činohry o 5 jedn. od J. Kleista, přeložená V. Filipkem a Frant. Douchou; po prvé hrána ve Stavovském divadle r. 1838;
- 8 *praktikáble* — jevištní přenosná lešení;
- 9 *co by nebylo úpiné parterre* — par terre (franc.) při zemi; býti parterre — v koncích; narážka na „přízemnost“ poměrů, jaké panovaly v českém divadle, kde se vedoucí družstvo otřásalo politickými spory strany staročeské a mladočeské, a přitom zápasilo se stálými finančními nesnáze;
- 11 *Jdák* — František S., jeden z nejstarších členů Prozatímního divadla, komik, časem tam působil též ve zpěvohře a v l. 1871 až 1873 zastával místo vrchního garderobiéra;
- 15 *pro příští už družstvo* — r. 1875 bylo v čele divadelní správy ještě družstvo staročeské; o velikonocích 1876 je vystřídalo nové družstvo s převahou mladočechů;
- 23 *Dva tucty „Mlynářů a jich dětí“* — v dušičkových dnech zajala Raupachova hra obyčejně po tři i více dní všechna jeviště;
- 27 *„Mně v duši mě je teskno tak“* — začátek Heinovy písně Lorelei v překladu Ervina Špindlera;
- 269, 29 *dva kusy* — Raupachových her na českém jevišti bylo víc, na př. „Škola života“, která měla premiéru v Prozatímním divadle 28. 12. 1862. (Srv. o ní Nerudův referát v Hlasu 30. 12. 1862, Čes. div. II, 50);
- 34 *Sardou* — viz vysv. k 149, 12;
- 35 *„Rabagas“* — veselohra o 5 jednáních z r. 1872, kde Sardou zkarikoval revoluční hnutí a postavil se zcela na stranu vlády. U nás způsobila hra velký rozruch, poněvadž ji dal F. L. Rie-

- ger předvést 13. 1. 1875 v překladu J. Peška v Prozatímním divadle jako satiru na mladočechy (viz Nerudův referát ze 17. 1. 1875);
- 270, 19 *při brobech našich . . . Němcových* — na Olšanském hřbitově a na Vyšehradě (viz J. Neruda, Na Volšanském hřbitově, Obrazy života 1860, str. 6—12); *Kalína* — Josef Jaroslav K. (1816 až 1847), český vlastenecký básník, kterého Neruda kladně zhodnotil (Obrazy života 1859, 269);
- 22 *Tomášek* — Václav Jan T. (1774—1850), hudební skladatel; *Petřina* — František Adam P. (1799—1855), první český moderní fyzik; pracoval hlavně v oboru galvanismu;
- 35 *o světové výstavě americké* — konala se r. 1876 ve Filadelfii na oslavu stého výročí trvání nezávislých Spojených obcí severoamerických;
- 272, 18 „*Zlámaná . . . romantika*“ — v orig. „Věť, zlámaná že klika jest v lásce romantika“, z aric staršího písaře Václava, jedn. I, výj. 1 komické operety *Mikuláš* od R. Rozkošného na slova K. Sabiny; premiéra v Prozatímním divadle 5. 12. 1870, vyd. r. 1871;
- 273, 18 *Sofoklova Antigona* — hlavní hrdinka stejnojmenného dramatu, dcera nešťastného krále Oidipa; přes přísný zákaz Kreontův se odvážíla prokázat pohřební pocty bratru Polyneikovi a za to ji stihl trest smrti; *Sofokles* (496—406 před n. l.), největší starořecký dramatik;
- 19 *Cordelia* — viz vysv. k 170, 22;
- 33 *recitativ* — (z lat.) zpěv blízký mluvě;
- 278, 38 *Něco, co by . . . povídkou* — o vzniku knihy Povídky malostranské a o třídění povídek samotným Nerudou viz dopisy V. K. Šemberovi (Dopisy II, č. 99, 137, 151 a další) a feuilleton „Jana Nerudy Povídky malostranské“ v NL 28. 10. 1877;
- 43 *už lte 88. odstavec* — jeden z odstavců, které v rýmovaných větách podávaly dětem základní vědomosti: Ústa mám a mluvit umím; čemu ještě nerozumím, na to rodičů se ptám; co si myslím, rozmlouvám; směju se a někdy zpívám; každý den se též modlívám a má duše velebí Pána Boha na nebi;
- 279, 19 *Jsou zítra, je svátek . . . za sebou* — feuilleton byl psán v pátek 5. ledna 1877 v předvečer Tří králů, 7. ledna byla neděle, 31. 12. rovněž neděle, 1. ledna v pondělí Nový rok, Štědrý den v r. 1876 padl na neděli; *sděluje v časopisech* — miněna zpráva v Blahověstu 5. 1. 1877, Kronika, str. 12; „*V den . . . 840 zl.*“ — smysl přesný, znění poněkud pozměněno; v citované zprávě: „dosavadní služné vyměřené pro 4 kooperátory po 210 zl.“; „*. . . potěšme těch milých duší!*“ — kanovník Karlach vyzýval v Čechu duchovenstvo k obstarání stipendií pro uvedené mnichy; *čtyři jezovité* — byli to redemptoristé, viz

- vysv. k 258, 13; *kanovník Karlach* — Mikuláš K. (1831—1911), kanovníkem byl od r. 1871; později se stal proboštem vyšehradským;
- 281, 28 *Pražského nádeníka* — míněn Pražský deník, viz vysv. k 60, 10;
- 282, 4 *pozdravte mně Kadeřávka* — nešťastný vynálezce, současník Nerudův, který chtěl sestrojiti létací stroj. V roce jeho smrti věnoval mu Neruda vzpomínku ve feuilletonu NL 6. 2. 1881 (Proti srsti, 2. vyd. 1913, str. 146);
- 283, 20 *tři celá leta po neomylnosti* — dogma bylo vyhlášeno r. 1870; *cholera se blíží* — vyskytla se v té době v Haliči; *před dvaceti lety* — v r. 1853, ale plán nebyl uskutečněn; *Běchovice* — východně od Prahy na trati ke Kolínu;
- 284, 9 *Třeba bychom ... neodebrali* — Sabinův „Inserát“ je veselohra o 3 jednáních z r. 1866; její celý děj je spředen kolem inserátu — nabídky k sňatku, jež hrou náhodly způsobí hned svatby dvě. V Prozatímním divadle hrán po prvé 2. 6. 1866. — Poznámka o Sabinovi byla v knižním vydání z r. 1877 vypuštěna, poněvadž v té době již byl Sabina pro své styky s policií vyobcován z národa;
- 20 *abych si dal říkat cyniků* — narážka na výtku Pokroku ve feuilletonu Z českého divadla (9. 5. 1871), kde redakce v úvodu k Přilegrově článku přetištěnému z Osvěty poznamenala, že s ním „téměř veskrze souhlasí“ (viz vysv. k 149, 5 a n.);
- 23 *Ella Ricci* — spr. Lella, viz vysv. k 177, 25 a feuilleton z 13. 8. 1871; *Čecko-Vlaška* — otec byl Ital, hud. skladatel Luigi Ricci, matka Češka, zpěvačka Lidmila Stolzová; *otvůrka zejtra novon výstavu* — předmětů z oboru malby na porcelánu, spojenou s prodejem vystavených výrobků; konala se ve dnech 14., 15. a 16. května; viz Pražský deník 4. 5. 1871; *ve čtvrtek* — 11. května 1871;
- 285, 9 *Ale obecnstvo ... až v článku druhém* — míněn feuilleton z 27. 5. 1869, v knižních vydáních vcelku s první částí; viz str. 114, ř. 10 a n.; *dle bezmyšlenkového článku prvního* — míněn feuilleton z 21. 5. 1877 (viz předch. vysv. a str. 111 a n.);
- 287, 15 *Milbový badr ... mrtví leželi* — hřbitovní scéna III. jedn. Raupachovy hry „Mlynář a jeho dítě“, viz vysv. k 156, 33;
- 40 *The fact ... of mind.* — (angl.) Je jisté, že básnictví nevyžaduje zkušenost, ale určitou míru myšlení; *Macaulay* — Thomas Babington M. (1800—1859), anglický historik, essayista a politik;
- 288, 34 *Sabina „V studni“!!! Je to podivín!* — libreto k Blodkově opeře z r. 1867. Zmínka o Sabinovi v knižních vydáních vypuštěna (viz vysv. k 284, 9).